

Károly Róbert Főiskola
Természeti Erőforrás-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Kar
Agrárinformatikai és Vidékfejlesztési Intézet
Gyöngyös

VÁROSI ÉS VIDÉKI LÉT HATÁRÁN – A FENNTARTHATÓ TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS
VIZSGÁLATA ZALASZENTGRÓT PÉLDÁJÁN
BETWEEN URBAN AND RURAL EXISTENCE – SURVEY OF SUSTAINABLE URBAN
DEVELOPMENT IN THE CASE OF ZALASZENTGRÓT

Készítette:
Kiss Alida
Bekő László
II. évfolyam

Konzulens: Dr. Koncz Gábor
adjunktus

Gyöngyös
2011

Tartalomjegyzék

TÁBLÁZATOK, ÁBRÁK JEGYZÉKE

BEVEZETÉS.....	1
1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	2
1. 1. A fenntartható településfejlesztés alapvonásai.....	2
1. 1. 1. A fenntartható fejlődés fogalma és elvei	2
1. 1. 2. A települések fontossága a fenntarthatóságban	5
1. 1. 2. 1. Település és város fogalma.....	5
1. 1. 2. 2. Településfejlesztés és fenntarthatóság	6
1. 1. 3. Stratégiakészítés a fenntarthatóság tükrében	9
1. 1. 3. 1. A stratégia fogalma.....	9
1. 1. 3. 2. Az Európai és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia.....	10
1. 1. 3. 3. A fenntarthatóság mérhetősége.....	12
1. 2. Város és vidék.....	14
1. 2. 1. Vidékes területek és kisvárosok.....	14
1. 2. 2. A város, mint ökológiai/élő rendszer	17
2. ANYAG ÉS MÓDSZER	19
2. 1. Primer kutatás.....	19
2. 1. 1. Statisztikai módszer	20
2. 2. Szekunder kutatás.....	20
2. 3. Stratégiaalkotás.....	21
3. A VIZSGÁLATI TERÜLET BEMUTATÁSA: ZALASZENTGRÓT VÁROS.....	21
3. 1. Regionális, megyei és kistérségi kitekintés.....	21
3. 1. 1. Nyugat-dunántúli régió.....	21
3. 1. 2. Zala megye.....	21
3. 1. 3. Zalaszentgróti kistérség	22
3. 2. Történeti áttekintés.....	22
3. 3. Helyzeti energiák, hálózatok	24
3. 4. Településhierarchiában elfoglalt hely	25
4. EREDMÉNYEK.....	25
4. 1. Környezeti tényezők, természeti erőforrások.....	25
4. 1. 1. Éghajlat	26
4. 1. 2. Vízrajz.....	26
4. 1. 2. 1. Felszíni vizek.....	26
4. 1. 2. 2. Felszín alatti vizek	27
4. 1. 3. Flóra, fauna jellemzői	27
4. 1. 4. Talajok	28

4. 1. 5. Termőföld, erdők	28
4. 1. 6. Természetvédelem	30
4. 1. 6. 1. Zalaszentgrót város helyi jelentőségű védett természeti területei.....	30
4. 1. 6. 2. NATURA 2000	30
4. 1. 7. Környezetminőségi mutatók	31
4. 1. 7. 1. Légszennyezettség	31
4. 1. 7. 2. A lakosság véleménye a város környezetéről	32
4. 2. Társadalmi struktúra	32
4. 2. 1. Demográfiai adatok.....	32
4. 2. 2. Társadalmi innovativitás.....	34
4. 2. 3. Társulások, civil szervezetek	34
4. 3. Gazdasági struktúra	34
4. 3. 1. Vállalkozások.....	35
4. 3. 2. Munkanélküliség.....	35
4. 3. 3. Foglalkoztatás	36
4. 3. 4. Jövedelemtermelő képesség, pénzügyi erőforrások.....	37
4. 4. SWOT analízis.....	39
4. 5. Zalaszentgrót város fejlesztési stratégiája	40
4. 5. 1. Jövőkép	41
4. 5. 1. 1. Célrendszer	41
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	43
IRODALOMJEGYZÉK	
MELLÉKLET	

TÁBLÁZATOK, ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. Táblázat - A hagyományos és fenntartható városfejlesztési modell.....	9
2. Táblázat - Zalaszentgrót éghajlatával kapcsolatos adatok.....	26
3. Táblázat - Zalaszentgrót helyi védett területei.....	30
4. Táblázat - Zalaszentgrót állandó népességének összetétele, 2008	32
5. Táblázat - Foglalkoztatottak Zalaszentgróton 2001	36
6. Táblázat - Fenntarthatósági szempontok a Zalaszentgróti termálfürdőben.....	38
1. Ábra - A fenntarthatóság „gyenge és erős” koncepciója	4
2. Ábra - Zalaszentgrót közlekedési hálózata, elérhetősége	24
3. Ábra - Zalaszentgrót felszínborítása	28
4. Ábra - Zalaszentgrót földhasználatának alakulása.....	29
5. Ábra - Natura 2000 területek Zalaszentgróton.....	31
6. Ábra - Mennyire büszkék a zalaszentgrótiak a környezetükre	32
7. Ábra - Az állandó népességszám változása 1990-2008	33
8. Ábra - A zalaszentgróti lakosság elköltözési szándéka.....	33
9. Ábra - A munkanélküliségi ráta alakulása, 2000-2009	36
10. Ábra - Zalaszentgrót foglalkoztatott népességének hely és ágazat szerinti megoszlása 2001....	37
11. Ábra - Személyi jövedelemadót fizetők arányának változása Zalaszentgróton és a kistérségben, 2000-2008	37

BEVEZETÉS

„Sose vonjuk kétségbe, hogy egy kis csoport gondolkodó, aggódó polgár meg tudja változtatni a világot. Valójában soha nem történt más.” [Margaret Mead]

A harmonikus területi szerkezet és versenyképes Magyarország létrejöttét csak *decentralizált* fejlesztéspolitika valósíthatja meg hatékonyan. A megújuló magyar területfejlesztési politika éppen ezért céljai között határozottan felvállalja az érdemi decentralizáció, kiemelten a regionalizmus és a regionális berendezkedés kialakításának teljes fejlesztéspolitikát átható ügyét, mint az ország hatékony működésének, fejlesztésének kiemelt területszervezési feladatát. [97/2005. (XII. 25.) OGY határozat]

A decentralizált fejlesztések támogatják a fenntartható fejlődésnek megfelelő fejlesztéspolitikát is, hiszen ahhoz, hogy a fenntarthatóság globális szinten megvalósulhasson, azt helyi szinten kell megalapozni.

A fenntartható fejlődés az 1980-as évek elején jelent meg a szakirodalmakban, mikor Brown L. R. – a washingtoni Világfigyelő Intézet (Worldwatch Institute) igazgatója - publikálta „A fenntartható társadalom” (Buildig a Sustainable Society) című könyvét. [Brown (1981); Láng (2003)] Fontos megemlíteni, hogy a fenntartható fejlődés fogalmát nem a Brundtland Bizottság találta ki, azonban a bizottság érdeme, hogy a korábbiaknál szélesebb értelemben alkalmazta a kifejezést, és tartalmát további dimenziókra terjesztette ki. [Láng (2003)]

Dolgozatunkban egy településfejlesztési stratégiával nem rendelkező város fenntartható településfejlesztési lehetőségeinek feltárását tűztük ki célul. Zalaszentgrót az ország egyik legdinamikusabban fejlődő régiójában található, a Nyugat-dunántúli Régióban, mégis (a térséggel együtt) kimaradt a nagy ipari, gazdasági fejlesztésekből, amely ugyanakkor kedvező hatással volt/van a biológiai sokféleségre, a természeti értékek megmaradására. A város rurális, vidékies képet mutat, amely egyben előny és hátrány is az ott élők számára. Ami környezeti szempontból előnyesnek bizonyul, önmagában nem elég a település fejlődéséhez.

„... fenntartható település önmagában nem létezik, azt csakis az ökoszisztéma rendszereként, természeti környezetével együtt lehet értelmezni.” [Hajnal (2008) 300. oldal] A fenntartható településfejlesztés is abból a tényből indul ki, hogy a település egy élő rendszer. Ezt az „ökoszisztémát” kisebb részben spontán események, nagyobb részt tudatos emberi tervezések, fejlesztési folyamatok alakítják. [Hajnal (2006)]

A zalaszentgróti emberek szeretik városukat, de a munkahelyek száma csekély, ezért egyre többen kényszerülnek más városokban, főként a megyeszékhelyen, munkát vállalni, illetve elköltözni. A város jövője nagymértékben függ attól, képes lesz-e megtartani a fiatal lakosságot, ezen belül is,

hogy képes lesz-e munkahelyet biztosítani számukra. Véleményünk szerint, helyi értékekre alapozva és azokat felértékelve meg van az erő a városban, hogy megújuljon, megújítsa önmagát. Célunk, széles körű helyzetfeltáráson alapuló, a fenntarthatóság elveinek (társadalmi, gazdasági, környezeti) megfelelő, városfejlesztési irányok kijelölése volt. Napjainkban sem Magyarországon, sem a világ többi részén nem mondható hétköznapi gyakorlatnak a fenntarthatóság elveivel ténylegesen összhangban levő fejlesztési stratégiák kidolgozása. Sőt, a települések jó része nem is rendelkezik fejlesztési stratégiával, hiszen nem kötelező elkészíteni azokat. Fontosnak tartottuk egy olyan stratégia kidolgozását, amely ténylegesen a várost és az ott élőket szolgálja. Dolgozatunkban javaslatot teszünk azon kitörési pontokra, amelyek egyben biztosítják a város természetközeli, vidékies jellegének fenntarthatóságát is.

1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

1. 1. A fenntartható településfejlesztés alapvonásai

1. 1. 1. A fenntartható fejlődés fogalma és elvei

A környezet, gazdaság és társadalom szorosan összefonódó, egymástól kölcsönösen függő, komplex rendszert alkot, amelynek bármelyik szegmensében történő változás lényegi változásokat idézhet elő a rendszer egészében. [Pálvölgyi (2004)] A globális környezeti kérdésekkel foglalkozó világkonferenciák és egyéb rendezvények, a környezetvédő szervezetek tevékenysége stb. azt bizonyították, hogy az emberek és a kormányok felismerték: a gazdasági fejlesztés és a környezet kérdései nem választhatók el. A túlélés lehetőségeként „A növekedés határai” által felvázolt *zéró gazdasági növekedés* nem jelenthetett elfogadható megoldást sem a fejlett, sem a fejlődő országok számára, de ugyanúgy mindenkinek számolni kellett a korábban érintett globális problémák következményeivel is. [Rakonczai (2003)] Tehát e problémák leküzdéséhez gazdasági fejlődés szükséges. De nem akármilyen fejlődésre van igény, hanem olyanra, amely hosszú időn keresztül „fenntartható” és nem veszélyezteti a jövő generációk életviteléhez szükséges természeti javak megmaradását.

A *fenntartható fejlődés*, mint fogalom még nem szerepelt a Stockholmi Konferencia dokumentumaiban. Az 1980-as évek elején jelent meg a szakirodalomban a „fenntarthatóság” koncepciója és ennek egyre táguló értelmezése. Ebben a folyamatban szerepe volt az 1970-es évek főbb változásainak: a Föld lakosságának rohamos növekedése, a szegénység elterjedése, a környezet szennyeződése, a természeti erőforrások belátható időn belüli kimerülésének veszélye. [Láng (2003)] A hazai szerzők közül LÁNG I. fejtette ki először (1993-ban) kellő részletességgel a fenntartható fejlődés környezetstratégiai jelentőségét. [Fodor (2001)]

A fenntartható fejlődés fogalmát több nézőpont szerint ismertetjük, hiszen olyan összetett fogalomról van szó, amely ezt feltétlenül megköveteli.

- A *Brundtland Bizottság* meghatározása szerint: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk hasonló igényeinek kielégítését.” – Ez az egyik legismertebb fogalom a köztudatban.
- *Herman Daly* definíciója: „A fenntartható fejlődés a folyamatos szociális jobb lét elérése anélkül, hogy az ökológiai eltartó képességet meghaladó módon növekednénk. A növekedés azt jelenti, hogy nagyobbak leszünk, a fejlődés pedig azt, hogy jobbak.”

Több gazdasági ágazat is értelmezte a fenntartható fejlődést, legrészletesebben talán az agrárgazdaság.

- A *Kanadai Mezőgazdasági Minisztérium* megfogalmazásában: „Azokat nevezzük fenntartható mezőgazdasági-élelmiszeripari rendszereknek, amelyek gazdaságosak, kielégítik a társadalom korszerű táplálkozással kapcsolatos igényeit, és megőrzik a környezet minőségét, a világ természeti erőforrásait a jövő generációk számára.” [Láng (2002/a)]

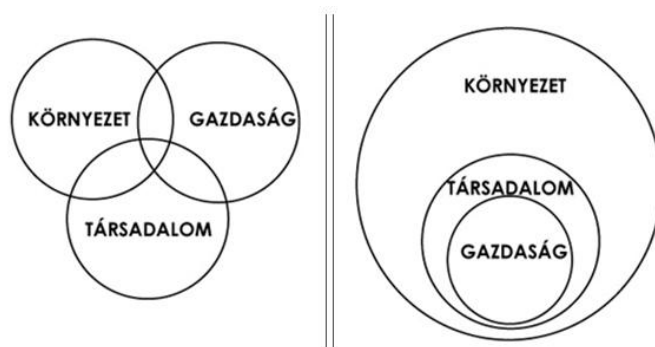
Az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet), illetve az Európai Unió környezetpolitikája az 1990-es évek végén „félfordulatot” vett: megjelent a fenntarthatóság felé való elmozdulás multidiszciplináris igénye [Pomázi-Nemes (1998)], a környezeti szempontok ágazati integrációjának szükségessége, továbbá egyes társadalmi folyamatok (pl. egyenjogúság, vállalati és polgári „öntevékenység”, szegénység, iskolázottság, migráció stb.) figyelembevétele az erőforrás- és környezetpolitikákban. [Pálvölgyi (2004)]

A brundtlandi megfogalmazástól eltérően a Tudományos Akadémiák Képviselőinek Tanácskozásán (Tokió, 2000) azt ajánlották, hogy jobb, ha csak fenntarthatóságról van szó elhagyva mögüle a fejlődés, fejlesztés szavakat. A fenntarthatóság eme definíciójában új elemként lelhető fel a környezet, valamint a természeti erőforrások kifejezése. [Csete (2009)]

A fenntarthatóság egyik oka és egyben eredője is a sokféleség, a természetben és a társadalomban egyaránt. [Meadows – Randers – Meadows (2004)]

- A *fenntarthatóság fogalma*: az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és a természeti erőforrások a jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg. Fontos különbséget tenni az emberiség szükségletei és igényei között. A szükségletek a jogos igényeket jelentik, amelyeket mindenki számára ki kellene elégíteni. Pontosító kiegészítés a környezet és a természeti erőforrások megkülönböztetése is. A fenntarthatóság egyszerre

szól a környezet minőségének megőrzéséről és az erőforrások fenntartható használatáról. [Láng (2002/b)] A fenntarthatóság gyenge és erős koncepcióját szemlélteti az 1. ábra.

A fenntarthatóság „gyenge és erős” koncepciója

1. ábra

(Forrás: Fleischer, 2007)

Az Európai Tanács 2001-ben elfogadta az Európai Fenntartható Fejlődési Stratégiát, amellyel ösztönözte a tagállamokat saját nemzeti stratégiájuk kidolgozására. Magyarországon 2007 júniusában fogadták el a *Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát*. [Kóródi (2007)]

- E dokumentumban foglaltak alapján: „A fenntartható fejlődés a tágran értelmezett életminőség javulását szolgálja, amely nem szűkíthető le az anyagi jólétre, hanem magában foglalja a környezet minőségét, a demokratikus jogok érvényesülését, a természeti erőforrásokhoz valamint a társadalom nyújtotta szolgáltatásokhoz és intézményekhez való hozzáférést, a teljes testi, lelki egészséget, a szabadidőt, a biztonságot is. A társadalmi jólét a környezetminőség és a társadalmat alkotók életminőségének együttes megnyilvánulása.”

[Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia (2007) 3. oldal]

A fenntartható fejlődés alapelveinek felsorolását a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiában foglaltaknak megfelelően végeztük.

Ezek a következők:

–A holisztikus megközelítés elve	–Helyi erőforrások hasznosításának elve
–A nemzedéken belüli és nemzedékek közötti szolidaritás elve	–Társadalmi részvétel elve
–Társadalmi igazságosság elve	–Társadalmi felelősségvállalás elve
–Tartamosság elve	–Elővigyázatosság és megelőzés elve
–Integráció elve	–A szennyező fizet elv

[Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia (2007) 4-5. oldal]

A meghatározások közös vonása, hogy mindegyik sürgeti az anyag- és energiatakarékosságot, a helyi erőforrások hasznosítását, a megújuló természeti erőforrások előtérbe helyezését, a szemét- és hulladékképződés minimalizálását, a szennyeződések megelőzését és csökkentését, a mennyiségi szemlélet helyett a minőség ösztönzését és a természeti értékek tiszteletét és védelmét. A gazdasági életben a fenntartható fejlődés általában nincs ellene a növekedésnek. A fejlődő világ sohasem fogadna el olyan koncepciót, amely megtiltaná számára a gazdasági növekedést. Ám a mindenáron való növekedés nemkívánatos gyakorlatot is jelenthet. [Láng (2002/a)]

1. 1. 2. A települések fontossága a fenntarthatóságban

1. 1. 2. 1. Település és város fogalma

A *település fogalmáról* is számos elképzelés született. MENDÖL (1963) *a településről, mint egy embercsoport lakó- és munkahelyének térbeli egységéről* beszél, míg BELUSZKY (1973) pontosítja *a települést mint a bővített újratermelés céljait szolgáló, ezen embercsoportok által igénybe vett létesítményként, a lakosság mindennapos, rendszeres mozgástere által kijelölt funkcionális egységként* határozza meg, valamint *e két funkció mellé hozzáveszi a rekreációs teret is*. A települést PERÉNYI (1987) *is egy embercsoport olyan lakó-, illetve munka- vagy pihenőhelyének (üdülőhelyének), de többnyire mindezek együttesének tekinti, amelyben az ezzel járó funkciók kielégítésére meghatározott területen, megfelelő létesítményeket hoztak létre*. NAGY (2008) szerint *a település a népesség és az általa kialakított tevékenységek koncentrációjával, valamint szocializálódásával létrejött olyan antropogén (műszaki) létesítményekkel jellemezhető környezettípus, amely kialakulása természetes környezeti adottságok közepette kezdődött, a későbbiekben viszont fejlődését (stagnálását vagy hanyatlását) a saját, illetve a közvetlen és tágabb környezetében kialakult társadalmi-gazdaságifolyamatok dinamizmusa és szerkezete segítette elő és befolyásolja ma is*.

A településekről kialakított definíciók megegyeznek abban, hogy azok a társadalmi szerveződések, csoportosulások térbeli megjelenései. [Nagy (2008)]

A város, amelynek kialakulása, fejlődése az urbanizációs folyamatok megnyilvánulásának és érvényesülésének a következménye [Köszegfalvi-Tóth (2001)], olyan településtípus, amely a területi munkamegosztásban többféle központi tevékenység ellátására alkalmas, és ezáltal vonzó hatást gyakorol a városkörnyékre, a szomszédos településekre, régiókra. [Nagy (2008)]

„A város a világ értékrendjének megnyilatkozása, ezért építésének át nem hágható törvénye van. Aki a várost ezeknek a törvényeknek ismerete és megtartása nélkül építeni megkísérel, az köveket hord össze egy helyre, de a kövek nem jelentik azt, hogy amit felépített, az város”. [Hamvas (1995) 95. oldal]

KOVÁCS (2002) a városfogalom definiálásával kapcsolatosan a nemzetközi szakirodalomban eddig kikristályosodott két megközelítést, a statisztikai és a funkcionális szempontot jelöli meg. A statisztikai megközelítési mód esetében a városok jogállása egy meghatározott népességszámhoz kötődik, míg a második szempont szerint a település funkcionális szerepköre dominál, vagyis a központi szerepkörrel és vonzáskörzettel rendelkező települések nyerhetnek el városi rangot. A két megközelítés gyakorlatilag összefügg egymással, sok esetben együtt is alkalmazzák őket. [Nagy (2008)]

A *fenntartható település* fogalmát úgy értelmezhetjük, mint egy olyan – ideális – település jövőképét, amely:

- a településen belüli és a települések közötti, társadalmi és ökológiai szempontból is „hatékony” (vagyis több haszonnal, mint költséggel járó) munkamegosztáson alapuló erőforrás-gazdálkodás (gazdaság) révén
- képes biztosítani mind a mai, mind a későbbi generációk számára a fajfenntartás, létfenntartás és kiteljesedés lehetőségét – a „jól-lét” külső feltételeit
- a folyamatosan növekvő népességű Föld népességeltartó-képességének megőrzése, végső soron a Föld, mint ökológiai rendszer, működő-, regenerálódó képességének fennmaradása mellett.

E jövőkép megvalósulásának útja a településszerkezet, azaz a földhasználat és az infrastruktúra; a fejlesztés–üzemeltetés–fenntartás; a településen belüli és a települések közötti munkamegosztás és kapcsolatrendszer mintázatának; az (ön)kormányzás mechanizmusainak folyamatos alakítása a korábbinál jobb (fenntarthatóbb) állapot elérése érdekében.

A fejlődés útja és sebessége településenként változó lehet, de az egyedi utak minden esetben a települések összességének összefüggésében és a Föld eltartóképességének tükrében nyerhetnek igazolást. [Szántó – Sarlós (2009)]

„A világszerte fellelhető fenntartható település programokat alapvetően két csoportra lehet osztani, az „önfenntartó közösségek” típusú programokra és a „kompakt város” típusú programokra. Míg az utóbbit inkább nagy és középvárosokban szokták alkalmazni, az előbbi kisvárosok, falusi települések, nagyobb város egy-egy lakónegyede vállalja föl. Ezek a programok azonban többnyire a fenntarthatóság csak néhány kritériumát tudják teljesíteni.” [Szántó (2003) 28. oldal]

1. 1. 2. Településfejlesztés és fenntarthatóság

A *településfejlesztés*, mint helyi közügy, közszolgáltatás, a települési önkormányzat feladata és hatásköre. Ennek megfelelően tervezésével, megvalósításával összefüggő szabályok megállapítása is a települési önkormányzatok hatáskörébe tartozik. [1990. évi LXV. tv.]

A településfejlesztés fogalmának meghatározása: „a településre kiterjedő azon társadalmi, gazdasági, tervezési és megvalósítási tevékenységek összessége, amelyek a lakosság életminőségének, ellátási és környezeti viszonyainak javítását, a település gazdaságának, műszaki – fizikai állományának gyarapodását, folyamatos megújítását, természetes és épített környezetének védelmét szolgálják.” [Láng (2002/b) 407. oldal]

A Környezet és Fejlődés Világkonferencia (Rio-i Konferencia) dokumentum-gyűjteménye az „Agenda 21”, azaz „Feladatok a XXI. századra” címmel jelent meg. [Bulla *et. al.* (1993)] Annak ellenére, hogy a Riói Egyezmény aláírói a nemzeti kormányok voltak, az Agenda 21 megvalósításával kapcsolatban a legtöbb kezdeményezés a helyi önkormányzatokra maradt. Így a helyi Agenda 21 talán a riói akcióterv egyik legfontosabb eleme. [Elander *et. al.* (1997)] Ez részben annak köszönhető, hogy a fenntartható fejlődés elérése alapvető változásokat igényel a termelési és a fogyasztási szerkezetében. Ennek megvalósítása érdekében a Brundtland-jelentés a polgárok szerepére helyezi a hangsúlyt. [Khakee (2000)]

Társadalmi fenntarthatóság

A társadalmakra alapvetően jellemző, hogy rendszerszemlélet hiányában csak a jelenségeket kezelik, és nem az okokat szüntetik meg. A társadalom által vallott értékek skáláját nézve első helyen az anyagi jólét áll (környezet háttérbe szorul). Fontos megemlíteni, hogy ez az értékrend nem a társadalom tagjainak értékítéletéből tevődik össze. A média-elit az egész világon képes meghatározni a divatos értékeket, a globális trendek pedig lassan átformálják a helyi kultúrákat. A fenntarthatóság szemszögéből vizsgálódó alternatív megközelítések (Gesel, Creutz) a környezeti és társadalmi konfliktusokat okozó állandó növekedési kényszer hajtóereje a pénz intézményrendszere. A fejlesztéspolitikát nem a külső feltételeknek, hanem a társadalom valós szükségleteinek megfelelően kell alakítani, a környezet eltartóképességének figyelembevételével. A rendszer alapját tehát, a társadalom és a környezet kell, hogy képezze. [Láng-Szili (2010)]

A fenntartható gazdaság csírái

Mivégre is van a gazdaság? A hagyományos válasz erre sokáig ez volt: egyre nagyobb mennyiségű termék és szolgáltatás előállítására. Ez a cél tarthatatlan a jelenlegi „telített világon” (anyaméh és magzat példája), ezért a növekedés iránti elkötelezettség bizonyos körökben átadja helyét a fejlődésre való koncentrálásnak. A fejlődés végső soron az emberi jólét fokozását célozza - az olyan alapvető emberi szükségletek kielégítését, mint az élelmiszer és a lakás, a biztonság, a jó egészség, a szilárd kapcsolatok, és az egyéni lehetőségek kibontakoztatásának igénye. A hagyományos gazdasági tevékenység nagy része közömbös az ilyen jóléti célok iránt. A

fenntartható gazdaság térnyerése azonban abban is megmutatkozik, hogy burjánzik a kreatív kísérletezés [„hulladék nélküli” városok (újrafeldolgozás), a környezetvédelmi adók, a szén-dioxid piac, közös autók, nap- és szélenergia]. [Gardner-Prugh (2008)]

A fenntartható településfejlesztés fejezete

Az Agenda 21 fenntartható településfejlesztés fejezete azzal a ténnyel kezdte az elemzést, hogy az iparosodott országokban a városok fogyasztási modelljei súlyos terheket rónak a globális ökoszisztémára, a fejlődő világ településeinek viszont több nyersanyagra, energiára és gyorsabb gazdasági fejlődésre van szükségük ahhoz, hogy legalább az alapvető gazdasági és társadalmi problémáikat leküzdjék. [Bulla *et. al.* (1993)] A konferencia által kitűzött, az emberi településekkel kapcsolatos általános cél a települések társadalmi, gazdasági és környezetminőségének, valamint minden ember - elsősorban a városi és vidéki szegények - munka- és életkörülményeinek javítása. [Nagy (2008)] A fenntartható településfejlesztés legfontosabb programjai: mindenkinek megfelelő lakás, integrált környezetvédelmi infrastruktúra, az energia- és közlekedési rendszerek, és a területhasználat fejlesztése. [Láng (2007)]

„A városi települések elkötelezettek az emberi fejlődés és a világ természeti forrásainak védelme mellett, azáltal, hogy képesek nagyszámú embert ellátni, miközben korlátozzák a környezetre gyakorolt hatásukat. A megfelelően tervezett és működtetett városok az emberi fejlődés letéteményesei, és a Föld természeti kincseinek őrzői azáltal, hogy emberek millióit tartják el, miközben korlátozzák annak negatív hatását a természeti környezetre”. A dokumentum nem tesz különbséget a fejlődés és a növekedés között. A Habitat II. sem ad elméleti keretet a fenntartható település szerkezeti-funkcionális tervezéséhez, ugyanakkor a dokumentum nagy része a megvalósítás részleteivel foglalkozik. Ezzel magában hordozza a félreértelmezés és a torz megvalósítás lehetőséget. [Hajnal (2006)] Az 1. táblázat a hagyományos és a fenntartható városfejlesztési modelleket hasonlítja össze, energiaháztartás, városi-, környezeti-, technológiai rendszer tekintetében.

A fentebb említett célok (Agenda 21) a fenntarthatóság humánökológiai elvein keresztül valósulhatnak meg: a fenntartható városfejlesztés megkívánja, hogy figyelembe vegyünk a teljes ökoszisztéma teherbírását, amely ezt a fejlődést szolgálja, beleszámítva a városi területeken kívül fellépő káros környezeti hatások csökkentését, illetve az ellenük való védekezést.

Ebből az alapelvből következik, hogy fenntartható település önmagában nem létezik, azt csakis az ökoszisztéma rendszereként, természeti környezetével együtt lehet értelmezni. [Nagy (2008)] A településsel, mint ökológiai rendszerrel a későbbiekben foglalkozunk.

A hagyományos és fenntartható városfejlesztési modell

Hagyományos	Fenntartható
Városi rendszer	
az ipar városközpontú koncentrációja termelés-orientáltság rövid távú gazdasági növekedés almozás-centrikusság fogyasztás-központúság az erőforrások a termelési rendszer, termelési tényezők gazdasági prioritásokkal vezérelt belterjes erőforráshasznosítás a gazdasági kiadások elsődlegessége	regionálisan diszperz ipari telephelyek közösség-orientáltság hosszú távú fejlődés anyagtakarékosság egyensúly keresése a fogyasztás és anyagtakarékosság között az erőforrások korlátozott, sérülékeny termelési és erőforrás-tényezők többes érdeprioritások által irányított erőforrás-megtartó gazdálkodás a gazdasági kiadások és a szociális, valamint a környezeti kiadások egyensúlya
Energiaháztartás	
fosszilis energia bőséges és olcsó energia pazarló energiahasznosítás üzemanyag alapú árak technológia-központúság hatékonyság a gazdasági termelésben	alternatív energiaforrások megújuló és konzerválandó energia az energiahatékonyság növelése környezetköltségű árak környezetvédelem-orientáltság hatékonyság a végső felhasználásban
Környezeti rendszer	
a környezet feletti emberi dominancia a környezet, mint bőséges nyersanyagforrás rehabilitáció-központúság	az ember és a környezet kölcsönös függése a nyersanyagforrások kimeríthetőségének a felismerése megelőzés-központúság
Technológiai rendszer	
központosítottság infrastruktúra-vezérelt technológia gazdasági költségek által vezérelt műszaki döntéshozatal	decentralizáltság felhasználóbarát technológia környezeti/szociális költségek által vezérelt műszaki döntéshozatal

1. táblázat

(Forrás: Byrne *et al.*, 1992)

1. 1. 3. Stratégiakészítés a fenntarthatóság tükrében

1. 1. 3. 1. A stratégia fogalma

Ebben az alfejezetben kitérünk a stratégia, a fejlesztési stratégia és az integrált városfejlesztési stratégia fogalmának bemutatására. Fontos ismertetni a stratégia és a már bővebb tartalmú fejlesztési stratégia, valamint a különféle szakpolitikai (pl. gazdaságfejlesztés, környezeti fejlesztés, társadalmi célok megvalósítása stb.) megközelítéseket ötvöző integrált városfejlesztési stratégia

definícióját. Az általunk készített fenntartható városfejlesztési stratégia is e megfogalmazásokhoz igazodik.

Stratégia: A kifejezés eredeti értelme a hadászathoz kötődik, itt a hadjáratok és háborúk vezetésének tudományát jelölte, de használták a szervezett, nem fegyveres küzdelem tervezésének és irányításának valamely eljárására is. A játékelméletben olyan javaslatokat tartalmazó utasításrendszert értenek a fogalom alatt, amely az ellenfél lépéseinek elemzésén alapul. [Bakos (1994)] Ma minden típusú ágazati vagy integrált tervezésnél használt fogalom az utóbbi jelentéstartalomból származtatható. Lényege, hogy helyzetelemzésen és a konfliktusok felismerésén alapuló, valamely konkrét célrendszerhez kötött egymásra épülő, összefüggő elemekből álló megoldási javaslatok összessége. A stratégia nem a tervezési folyamat egy szakasza, hanem a tervezés minőségére utaló kifejezés, gondolkodásmód, amely végigkíséri a teljes tervezést. [Konkolyné Gyúró (2003)]

Fejlesztési stratégia: „az alulfejlettség valamely problémájának komplex szemléletű, rendszerint többváltozatú megoldására irányuló, hosszú távú cselekvési program. Különböző célú: importhelyettesítést szolgáló, kedvezőbb élelmiszer-ellátást biztosító, a vidéki térségek felzárkóztatását célzó, az infrastrukturális elmaradottság felszámolását előtérbe helyező stb. stratégiák léteznek.” [Láng (2002/b) 331-332. oldal]

Integrált városfejlesztési stratégia: egy fejlesztési szemléletű középtávot (7-8 év) átölelő dokumentum, célja a városokban a területi alapú, területi szemléletű tervezés megszilárdítása, a városrészeire vonatkozó célok kitűzése, és annak középtávon való érvényesítése. Ezzel a városokat hozzásegítjük közvetetten a fejlesztési szemléletmód alkalmazásához, kiszámítható, területi megközelítésű városfejlesztési gyakorlat kialakításához. [ÖTM (2007)]

1. 1. 3. 2. Az Európai és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia

Dolgozatunkban egy település fenntartható fejlesztésének stratégiai lehetőségeit vizsgáljuk. Fontosnak tartottuk, hogy a stratégia alapvonásai az Európai Unió és a Nemzeti szintű stratégia figyelembevételével készüljenek el. Ezért számba vettük az Európai és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiák fő célkitűzéseit és prioritásait.

a.) *Az Európai Fenntartható Fejlődési Stratégiájának* hosszú távú céljai és prioritásai:

- a tárcák közötti széles egyeztetés a szükséges tettek megtételéért,
- a megújuló energiahasznosítás növelése a klímaváltozás visszaszorítása érdekében,
- a közegészségügy veszélyeire való odafigyelés – élelmiszerbiztonság, kemikáliák előállítása, használata,
- a természeti erőforrásokkal való felelősségteljesebb gazdálkodás,
- a közlekedés és a földhasználat javítása.

Mind EU szinten, mind tagországaiban a fenntartható fejlesztési stratégiák a gazdasági, a társadalmi és a környezeti politika összehangolását hangsúlyozzák. [Szörényiné Kukorelli (2005)]

b.) A *Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia* céljai és prioritásai:

Célkitűzés

Az NFFS fő célkitűzése, hogy elősegítse országunk fejlődésének közép-, illetve hosszú távon fenntartható pályára való áttérését, figyelembe véve a hazai adottságokat és a tágabb folyamatokat, feltételeket.

A Stratégia figyelembe veszi az Európai Unió megújított Fenntartható Fejlődési Stratégiájában meghatározott alapelveket és célokat. A hazai szakágazatokat is integráló jellege miatt koherenciában van az ágazati stratégiák és programok célkitűzéseivel. Ezek érdekében:

- meghatározza és elősegíti a szükséges közép-, illetve hosszú távú változásokat és annak kereteit;
- azonosítja azokat az alapvető feltételeket, amelyek e célok és politikák megvalósulását lehetővé teszik;
- azonosítja a leginkább gátló, illetve a megvalósulást leginkább segítő főbb tényezőket, s ezek alapján meghatározza a hosszú távú célkitűzéseket, a cselekvés fő irányait;
- figyelembe veszi a már létező terveket és stratégiákat, beépül azokba, illetve kezdeményezi azok felülvizsgálatát, átalakítását és új stratégiák kidolgozását.
-

A Stratégia megvalósítása a stratégiai tervezés szintjén széleskörű társadalmi egyeztetési folyamatot, társadalmi érdekcsoportok képviselőinek bevonását igényli, a végrehajtás pedig nem képzelhető el a politikai, gazdasági és társadalmi szereplők széleskörű együttműködése nélkül.

Rendszerszemléletűség

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia egy hosszú távú keretstratégiai jellegű dokumentum, mely valamennyi társadalmi, gazdasági és környezeti területre pozitív, fenntartható, társadalmiasítható jövőképhez vezető, hosszú távú cél- és ennek megfelelő eszközrendszert vázol fel.

A fentiekben megfogalmazott hosszú távú célok elérése – akár a konfliktust is vállaló – reformok, és a társadalom minden tagjának tudatos tevékenysége által mehet végbe. Ezért a Stratégia rövid távon (3-5 év) illeszkedik a hazai és nemzetközi stratégiák és koncepciók jelenlegi kereteihez, magában foglalva ugyanakkor azok felülvizsgálatát, és közép (10-15 éves), illetve hosszú (25-50 éves) távon való, a fenntartható fejlődés célrendszeréhez igazodó átalakítását.

A fenntarthatóság elérését segítő cselekvési területek struktúrája a következő:

- tudásbázis növelése a fenntarthatóságot illetően, a tudományos kutatás és tudáscsere erősítésével, és a kutatási eredmények elérhetővé tételével;
- a tudás széles körű elterjesztése két irányból → 1. közoktatás, szakképzés és felnőttképzés; 2. média és más csatornák, azok intézményrendszere;
- a megfelelő csatornák és feltételek kialakulásának támogatása (társadalmi szereplők érdemi résztvevők legyenek);
- a közpolitikák fejlesztése;
- az intézményrendszer fejlesztése, illetve átalakítása;
- a változások monitoringja és értékelése.

Prioritások

A nemzeti fenntarthatóságot veszélyeztető folyamatok és jelenségek alapján kijelölhetők azok a prioritások, amelyek egyszerre több problémakört érintenek, és a kulcsfontosságú folyamatokat kedvező befolyásolásával hathatnak a fenntarthatóság irányába. E prioritások megvalósítása az állami, gazdasági és civil szereplők szoros együttműködésével valósítható meg.

Az NFFS-ben szereplő prioritások felsorolása:

1. fenntartható népesedési politika kialakítása
2. az egészségi állapot javítása
3. a társadalmi kohézió és a foglalkoztatás javítása
4. a természeti értékek védelme
5. a klímaváltozás elleni küzdelem
6. a fenntartható vízgazdálkodás
7. a versenyképesség fenntartható erősítése
8. a fenntartható termelési eljárások és fogyasztói szokások erősítése
9. az energiagazdálkodás átalakítása
10. a fenntartható mobilitás és térszerkezet kialakítása
11. gazdasági szabályozás

[Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia (2007)]

1. 1. 3. 3. A fenntarthatóság mérhetősége

A fenntarthatóbb jövő eléréséhez vezető stratégiákban meghatározó szerepet játszik a mérhetőség. A mérhetőség eszköze az ún. indikátorrendszer, aminek az a feladata, hogy mérhetetlen dolgokat, mint amilyen a fenntarthatóság, konkrét, mérhető paraméterekre fordítsunk le. Ha kiindulunk abból, hogy a fenntartható település egy jövőkép, akkor meg kell határoznunk rövid, közép és hosszú távú

célokat, amelyek megvalósításán keresztül e jövőképhez közelíteni tudunk. E céloknak már megfelelően konkrétan kell lenniük ahhoz, hogy megvalósításukon dolgozni tudjunk. A konkrét célok meghatározását segítik a fenntarthatóság absztrakt fogalmát viszonylag jól mérhető tényezőkre lebontott indikátorrendszerek. Az indikátorokhoz kiinduló (jelenlegi állapot) és rövid, közép illetve hosszú távú célértékek (elérni kívánt állapot) rendelhetők, amelyek alapján a cél megvalósítási folyamata megfelelő módon nyomon követhető. E nyomon követési mechanizmus a monitoring rendszer. Az indikátorok több szinten csoportosíthatók:

1. *Eredményindikátorok* (egy-egy konkrét beavatkozás, projekt elvárt végeredménye): pl. „x” m² új gyalogosfelület, „x” Ft fejlesztés a közösségi közlekedés fejlesztésére.
2. *Célindikátorok* (több, a cél megvalósítása érdekében tervezett beavatkozás, projekt együttes eredményeként bekövetkező változások): „x” % kerékpárral munkába járók aránya az egyéni gépjárműhasználókhoz képest, „x” % változás a levegőszennyezettség egyes mutatói vonatkozásában.

Komplex célindikátor a település vagy településrész ökológiai lábnyomának (esetleg specifikus pl. CO₂ vagy ivóvíz lábnyomának) csökkenése.

3. *Hatásindikátorok* (többféle célérték megvalósulásának komplex hatásmechanizmusaként bekövetkező változások): adott településrész népességváltozása, vidéki népesség jövedelemtermelő képességének javulása.

A hatások lehetnek esetenként spontán, nem tervezett, ún. *externális hatások*. Közöttük vannak pozitívak (pl. a ma Tisza-tónak nevezett tározó megépítése hatására kialakult változatos, ma már védett állat- és növényvilág), vagy negatívak (pl. a természetvédelmi korlátozások hatására, az érintett területek gazdasági-ingatlanpiaci leértékelődése).

Az indikátorrendszer két fő eleme a mérendő tényező (pl. a település népességmegtartó képessége) és a mérés egysége (pl. lakónépesség változása 5 év alatt). A mértékegységhez hozzá kell rendelni az adat forrását. [Szántó – Sarlós (2009)]

A LÁNG I. által szerkesztett Környezetvédelmi lexikon (2002) a következőképpen definiálja a fenntartható fejlődés indikátorait:

„A fenntartható fejlődés mérésére szolgáló mutatók, amelyek környezeti, társadalmi és gazdasági mérőszámokat foglalnak magukban. A környezeti mutatók tekintetében a naturális indikátorok mellett folynak kísérletek a természeti tőke értékének nemzeti tőkeszámlákon való számbavételére is. A társadalmi mutatók felölelik a jövedelmi egyenlőtlenségek, az oktatás, az egészségügy vagy a bűnözés mértékének mérőszámait (humánfejlődés indexe). A gazdasági mutatók ugyancsak többfélék lehetnek, és elsősorban a GDP egyoldalúságát igyekeznek oldani, árnyalni. Folynak kísérletek a fenntartható fejlődés indikátorainak egyetlen mutatóba sűrítéséről is (Fenntartható

Gazdasági Jólét Mutatója), ez azonban szükségszerű leegyszerűsítésekkel jár. A fenntartható fejlődés indikátoroknak egységesen, nemzetközileg elfogadott rendszere még nem létezik.” [Láng (2002/b) 344. oldal]

Indikátorrendszerekre számos példát lehet találni a világhálón és különböző szakirodalomban. Ezek jó kiindulópontként szolgálnak, de egyik sem vehető át egy az egyben. Az indikátorrendszert mindig egyedileg szükséges felépíteni. Az egységesített indikátorrendszerek szükségesek az országos, európai összehasonlításhoz, de az egyedi stratégia megvalósulásának követését ritkán szolgálják. Stratégiaalkotás során a kész mintákból inkább a módszereket és nem a konkrét indikátorokat érdemes átvenni. [Szántó - Sarlós (2009)]

Jelen dolgozatnak nem célja ezen indikátorok elemzése a stratégiaalkotás folyamatában, de a téma komplexitása megköveteli az említésszerű tárgyalását.

1. 2. Város és vidék

„Magyarország a magyar általános közfelfogás szerint „vidékiek” ország. Jószerivel az egyetlen európai léptékkal is mérhető fővárosához, Budapesthez és annak szűkebb agglomerációjához viszonyítva az egész ország „vidék”. Sőt még az is igaz, hogy a nem budapestiek általában „vidékinek” érzik, tekintik, s gyakran nevezik is magukat. Budapestről „leutaznak” vidékre, vidékről „felmennek” a fővárosba. Még a 100 000 főnél népesebb magyar nagyvárosokat is gyakran nevezik „vidéki” nagyvárosoknak, Budapesten kívül valamennyit.” [Csatári (2004) 532. oldal]

A vidéki térség sokoldalú, multifunkcionális erőforrásrendszer, amelynél az egyes erőforrás alrendszerekről külön-külön is beszélhetünk (pl.: föld, táj, természeti erőforrások stb.), de ezek szétválasztása súlyos következményekkel jár, egymásra épülésük, együttes hasznosításuk, pedig igazi értékhordozó az ott élők és a nemzet számára. Ezért az integrált erőforrásrendszerre épülő mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek között is nagyfokú integráltság jellemző. Ez az, ami alapvetően megkülönbözteti a vidéki térséget a városi (urbánus) térségtől. [Szakál (1999)]

A város-vidék viszony tekintetében kiemelten fontosak a területi (például gazdasági, közlekedési, ingázási) kapcsolatok, illetve fontos a szolgáltató- és ellátórendszerek „vidékiek terekre” jellemző működése. [Csatári (2004)]

1. 2. 1. Vidékiek területek és kisvárosok

Magyarországon a vidék általános fogalmáról még nem született egységes álláspont. Az egyes elképzelések komplexitása miatt nehéz a közös nevező megtalálása. Ezért több fogalmat is számba veszünk:

- A területfejlesztési és területrendezési törvény használja és értelmezi a „mezőgazdasági vidékfejlesztés térségei (rurális térségek)” fogalmát: azok a térségek, ahol jelentős a mezőgazdaságban foglalkoztatottak, illetve a mezőgazdasággal foglalkozók aránya a foglalkoztatási szerkezetben, illetve a községekben, továbbá a kisvárosokban élő népesség aránya. Ez azonban nem fedi a vidéki térség komplex meghatározását. [1996. évi XXI. tv.]
- A vidék az általános magyar szakmai fogalomrendszer szerint legegyszerűbben - *Erdei Ferenc Szegedről szóló klasszikus könyvének* címére is utalva - a „város vidékeként” definiálható. A vidéken tehát legáltalánosabban ritka települési szövetű, egy városhoz tartozó „nem városi” tér értendő. Alapvető jellemzője a mezőgazdasági tájhasznosítás dominanciája, s falvai, szórványai részei egy város vonzáskörzetének. [Csatári (2004)]
- *Vidéknek tekinthető* az a település és tér, amelyről az ott élők többsége azt gondolja, hogy „vidéki”, így a vidéki funkciók sajátos megjelenése, tartalma, földrajzi képe, tudatosult látványa maga is fogalom-meghatározó tényezőként vehető figyelembe. [Cloe (1983)]
- *Obenaus és Zert (1998) szerint* a vidéki területek strukturális jellemzéséhez kevés konkrét fogalmat használnak, pl.: strukturálisan fejletlen, támogatásra szoruló, visszamaradott, fejlődő és fejlesztésre szoruló területek. A vidék kritériumai: alacsony népsűrűség, szétszórt települési struktúra, fejletlen infrastruktúra, hiányos munkahelykínálat, kedvezőtlen foglalkoztatás, elvándorlás, csekély gazdasági potenciál.

A mi elképzeléseinkhez a következő megfogalmazás áll a legközelebb:

- *Vidéki (rurális) térség* a jellemző vidékies adottságokkal (pl.: alacsony népsűrűség és beépítettség, természeti környezet magas aránya, kevésbé terhelt környezet) és jellemző vidéki problémákkal [pl.: elvándorlás, elérhetőség, a mezőgazdasági foglalkoztatottak magas (10% feletti) aránya, alacsony termelékenység] rendelkező terület. Lehatárolásuk és fejlesztésük során figyelembe kell venni, hogy az egyes problémák és adottságok, nem egyöntetűen jelentkeznek, térségenként és térségtípusonként igen változatos képet mutatnak. [Magda (2010)]

A vidéki térségek lehatárolása (a teljesség igénye nélkül):

- Az *Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Tervben (2007-2013) alkalmazott* lehatárolás megfogalmazásában a vidéki térséget a korábbi programokból nyert tapasztalatok alapján: általánosságban a 120 fő/km² népsűrűséget meg nem haladó vagy 10.000 főnél kevesebb állandó lakossal rendelkező települések alkotják.
- Az *Európai Bizottság* elképzelései ettől eltérőek, mert a 2004 márciusában kiadott dokumentuma egy olyan átfogó definíción alapult, amelyet az OECD adott ki, és a helyi

térségeket (avagy az önkormányzatokat) abban az esetben nevezi rurálisnak, ha a népsűrűség 150 fő/km² alatt van. [Magda (2010)]

Az ipari társadalmak kialakulásának velejárója a gyorsuló ütemű urbanizálódás, a lakosság városba özönlése, esetenként a városrobbanás, az agglomerálódás, kiterjedt lakóövezetek kialakulása. Míg egy agrárországban az összefüggő rurális (mezőgazdasági jellegű, falusi) térségekből emelkednek ki szigetszerűen a városok (Magyarország 1940-es évekig), addig az urbanizálódás előrehaladtával a városodott és városiasodott zónák csápjai behatolnak a vidéki térségekbe, terjeszkednek, feldarabolják azt, végül a rurális övezetek szakadoznak szét, zsugorodnak szigetekké. Mivel azonban az urbanizáció, urbanizálódás meglehetősen összetett fogalom, térbeli elterjedtségének felmérése, térképezése függ a kutatói felfogástól is, attól, hogy az urbanizáció melyik összetevőjét juttatják kitüntetett szerephez. [Beluszky (1999)]

Az általunk vizsgált település a kisváros kategóriájába tartozik, ezért a következőkben a kisvárosok főbb jellemzőit tárgyaljuk.

A magyarországi *kisvárosok* többsége ún. tradicionális kisváros, amelyek többnyire már a polgári közigazgatás kiépülte előtt helyi piacközpontok, kézműves–kereskedő városkák voltak „szabályos” településhálózattal jellemezhető falusi térségekben, „szabályos” vonzáskörzettel (pl.: Körömend, Sárvár). A polgári közigazgatás kiépülése után, mind járási székhelyek voltak, 1960 és 1980 között jelentős iparra is szert tettek, de népességszámuk nem követte iparosításuk ütemét, nagyobb arányú központi településfejlesztés nem történt e kisvárosok körében. Ma többségük lélekszáma 10-15 ezer fő közé esik. A kisváros szükségszerű eleme a magyarországi településhierarchiának, a városi javak szolgáltatásában a kisvárosok meglehetősen szerény arányt képviselnek. Ennek oka a megyeközpontok és regionális centrumok erőteljes fejlesztésében, városi intézményeik átlagosnál gyorsabb gyarapodásában, a közelmúltig az olcsó tömegközlekedésben keresendő. A kisvárosi vonzáskörzetek így meglehetősen nyitottak, belőlük elsősorban a megyeközpontok felé áramlik a városi javakat igénybe vevő lakosság. Ma még meglehetősen hézagosan alakult ki a kisvárosok gazdasági szolgáltató szerepköre (gazdasági, befektetési, adótanácsadás, pénzügyi szolgáltatások, reklámtevékenység, ingatlanforgalmazás stb.). Ma a kisvárosok többsége az „átállás” nehézségeivel küzd. [Beluszky (1999)]

A klasszikus város-vidék kapcsolat eredeti célját tekintve a kölcsönösségen alapuló munkamegosztásra épül. E kapcsolatnak a történelem folyamán sok formája alakult ki. Az államok gazdagodásával és a jólét növekedésével természetes igényné vált, hogy a vidék népessége is hozzájusson azokhoz a javakhoz, amelyekhez a városok népessége. Erre a természetes igényre az ipari társadalom válasza a nagyrendszerek (közműrendszerek, hipermarketek stb.) továbbépítése

volt a vidéki térségekbe. A folyamat ma is tart. E települések nagymértékben kiszolgáltatottá váltak a nagyrendszereknek.

Mindezekből következően a vidéki térségek nagy része a települések közötti munkamegosztásban társadalmi szempontból ma fenntarthatatlan szerepet játszik, aminek az elnéptelenedés, illetve a szegénygettők kialakulása egyértelmű indikátora.

A települések közötti munkamegosztás nagy vesztesei ma Magyarországon a nagyobb központoktól (közép- és nagyvárosoktól) távolabb fekvő vidéki térségek, különösen az aprófalvas térségek. E települések számára a fennmaradás alternatív lehetőségei nem álltak fenn, továbbra is a hagyományos vidéki funkciókból kellene fenntartani magukat.

Az aprófalvak, amelyek külterületei jórészt természetvédelmi területek, az általuk nyújtott, a globális fenntarthatóság szempontjából, kiemelkedő jelentőségű ökológiai szolgáltatásért (kiemelten a biológiai sokféleség megőrzése), csakúgy, mint a vízbázisvédelmi területek települései, gyakorlatilag semmiféle ellenszolgáltatást nem kapnak, vagyis e regionális, globális léptékű munkamegosztásban nem egyenlő félként vesznek részt. E szolgáltatás nyújtását felsőbb jogszabályok rájuk kényszerítik, korlátozzák azokat a mezőgazdasági tevékenységeket és erdőhasználati módokat, amellyel korábban legalább önfenntartásukat biztosítani tudták, ugyanakkor a tájfenntartó tevékenységbe való bekapcsolódás, az extenzív gazdálkodás lehetőségeivel már nincsenek tisztában vagy ez a lehetőség a természetvédelem ágazati szemléletéből következően praktikusán nem is létezik. [Szántó – Sarlós (2009)]

1. 2. 2. A város, mint ökológiai/élő rendszer

A városokban különösen intenzív a természeti környezetet érő társadalmi és gazdasági hatás. A településkörnyezet olyan nagyrendszer, amely összekapcsolja a természeti-földrajzi és a társadalmi környezetet. A természeti-földrajzi környezeti rendszernek elvben két alrendszere lehet: (a) a természetes környezet és (b) az átalakított környezet. A települések esetében csak átalakított környezetről beszélhetünk. [Enyedi (2000)]

A városokban vizsgált „ember-környezet” kapcsolat eredményei fontos útmutatóként szolgálnak a reális és specifikus környezeti problémák feltárásában, a csoportok környezeti érzékenységének feltérképezésében. Kutatók egy csoportja azt tartja, hogy az egyén érdekszférája a tárgyi (mesterséges, antropogén) környezet létrehozása (építkezés, városi mezőgazdaság/belterület használat tartás), amit az ember csak a természet rombolásával hozhat létre. [Teheranni – Kröner (1992)] Megjegyzendő, hogy a környezeti gondokat előidéző gazdasági szervezetek vezetői a – profitszerzés hajszájában – nem mint egyének, hanem mint gazdasági érdekeket képviselő szubjektumok szerepelnek, ami háttérbe szorítja a környezeti érdekeket. A tartós környezetkárosítás

fő okozói eszerint a tudatlanság, a törvénysértések, az ínséges helyzetek kihasználása. [Hamm (1996)]

A környezeti innovációs folyamatok társadalom általi elfogadása lassú, miközben újabb károsodások jelentkeznek. Az egyének szintjén történő környezetszabályozást tehát nem lehet máról holnapra megvalósítani intézményes változtatásokkal. Ehhez magasabb fokú környezeti kultúra, tudatosság szükséges, melyet kommunikációs csatornákon keresztül kellene kialakítani. [Nagy (2008)]

A települések fizikai, műszaki, gazdasági és társadalmi vonatkozásban egyaránt folytonos változásban, fejlődésben (esetleg visszafejlődésben) vannak. Bizonyos vonatkozásban úgy működnek, mint az élő szervezetek. Az egyes városrészeknek jól lehatároltak a feladatai a társadalmi-gazdasági munkamegosztásban (pl. az iparterületek, lakóterületek stb.), és önmagukban is jellemző szerkezetűek. E részterületek településként való együttműködését szolgálja az infrastruktúra. Ennek részei az úthálózat, a szervezett hulladékeltávolítás rendszere, a villamosenergia-hálózat, a gázellátó-hálózat, a távhőellátó-hálózat, a hírközlőhálózat és a vízellátó- és csatornahálózat is. A hálózatokon anyag és/vagy energia ill. információ áramlik. A közművek folyamatos működése nélkül a település nem tudná betölteni azt a feladatát, hogy megfelelő kereteket adjon a civilizált emberi életnek. Az élő szervezet működéséhez hasonló, hogy a települések nyitott rendszerként viselkednek. [Buzás – Kovács (é.n.)]

A városi ökoszisztémák az energia egy részét a naptól kapják, de a természeti rendszerektől eltérően a napenergián kívül fosszilis energiaforrások felvételére is kényszerülnek, azok elégetéséből vagy átalakításából (mechanikai, hő- és villamos energiából) származó energiát használnak. [Kerényi (1995)] Ezek nélkül a település életképtelen lenne. Természetesen a beérkező anyagok jelentős része el is hagyja a települést, részben, mint termék (áru), részben, mint hulladék, míg az anyagok bizonyos hányada bent marad a rendszerben (művi környezet, tárgyak). A *települési anyagcsere-folyamatnak (metabolizmus)* éppen a település és az azt övező környezet között szükségszerűen fennálló kapcsolatrendszer folytán velejárói a környezet minőségét kisebb-nagyobb mértékben befolyásoló (környezetszennyezési) folyamatok. A településekkel kapcsolatos környezeti problémák alapvetően négy stációra vezethetők vissza: az első a civilizációs fogyasztás megjelenése, a második a Föld civilizáltnak mondható népességének robbanásszerű megnövekedése, a harmadik az urbanizáció fokozódása, a negyedik az emissziók minőségi változása. [Buzás – Kovács (é.n.)] Tulajdonképpen ez az összefüggésrendszer mutatja azt, hogy a városi ökoszisztéma a természetes ökoszisztémákhoz képest képtelen az önszabályozásra, hogy anyag- és energiaigénye különböző nagyságú és távolságú forrásterületekről pótolható, ami számos esetben regionális jellegű degradálódást idéz elő [Eriksen (1968)]. A fentebb már említett települési

metabolizmus vizsgálatakor érdemes figyelembe venni Giradet (1996) elképzelését, miszerint a lineáris anyagcsere folyamán (*linear metabolism*) a növekvő városi termelés és fogyasztás (pl. fosszilis energiahasznosítás) miatt magas szennyezési értékek alakulnak ki (levegőszennyezettség, hulladékképződés), míg a visszafordítható anyagcserével (*circular metabolism*) jellemezhető városokban többnyire mérsékelt a fogyasztás, továbbá előnybe részesítik az anyag- és energia-újrahasznosítást (megújuló energiaforrások, szerves és szervesetlen hulladék újrahasznosítása). Ez utóbbi természetesen csak részben, nagyon alacsony hatékonysággal valósul meg.

Az átalakított környezet (település, város) egyik környezet-, illetve természetbarát megvalósítását jelentheti a *fenntartható épített környezet* létrehozása: „az épületek, építmények és az azokhoz kapcsolódó külső létesítmények (közlekedései, közmű, kertépítési) olyan megoldása, amely az alkalmazható legkorszerűbb technikai megoldások alkalmazásával a lehető legkisebb mértékben szennyezi a környezetet, és a lehető legkevesebb nem megújuló erőforrást használ fel. A létrehozás igényli az energiatudatos építés és a környezettudatos építés módszereinek tudatos alkalmazását. Megvalósításának szükséges feltétele a környezettudatos épülethasználat is. A fenntartható épített környezet nem egzakt fogalom, mert tökéletesen elméletileg sem hozható létre, maga a terület-felhasználás is elvesz a természetes környezetből.” [Láng (2002/b) 343-344. oldal]

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2. 1. Primer kutatás

2010 szeptemberétől 2010 novemberének végéig *empirikus (kérdőíves)* vizsgálatot végeztünk Zalaszentgrót lakói körében. A kérdőív témakörei (az akkor még csak vélhetően) lakossági szempontból kritikus pontokra (például: a települési infrastruktúra, a település megtartó ereje, vertikális és horizontális információáramlás) világítottak rá. [A (kitöltetlen) kérdőíveket az 1. és 2. számú melléklet tartalmazza.] A megkérdezetteknek két kritériumnak kellett megfelelniük: 18. életévüket betöltötték és Zalaszentgróti lakosok (résztelepülési lakosok is).

A lekérdezettek száma 206 fő volt. Közöttük voltak felsőoktatásban tanulók, alkalmazottak, vállalkozók, nyugdíjasok és álláskereső, továbbá önkormányzati dolgozók is. Arra törekedtünk, hogy a mintában a főbb társadalmi csoportok mindegyike megfelelő számban szerepeljen, vagyis reprezentatív legyen vizsgálatunk célkitűzéseinek megfelelően. A lekérdezést zömében személyesen végeztük, emellett kiadásra is kerültek kérdőívek. Ezen kívül mélyinterjút készítettünk Zalaszentgrót város önkormányzatának polgármesterével, Baracska Józseffel. Fontosnak tartottuk a helyszín többszöri és folyamatos bejárását, az emberekkel való kapcsoltfelvételt.

2. 1. 1. Statisztikai módszer

A kérdőívben többségében kvantitatív módszerek segítségével jól feldolgozható zárt kérdéseket fogalmaztunk meg. A kérdésekre adott válaszok statisztikai feldolgozása elsőként egyváltozós megoszlás vizsgálatokkal történt meg, majd ezt követően az egyes kérdésekre adott válaszok, mint változók közötti összefüggésekre kerestük a választ. Az ok-okozati kapcsolatokat a nominális, ordinális mérési skálán mérhető és kategorizált skálás változók között kombinált gyakorisági eloszlás vizsgálattal, vagyis kereszttáblák elemzésével tártuk fel.

Két változó összefüggésének statisztikai szignifikanciáját Pearson-féle Khi-négyzet próbával végeztük el. A Pearson-féle Khi-négyzet [χ^2] mutatószám alapján megállapítható, hogy van-e statisztikai összefüggés a két változó (jelen esetben például a korosztály és az elköltözési szándék) között. A H_0 nullhipotézis az, hogy nincs összefüggés. A kereszttábla elkészítéséhez minden esetben abszolút számok szükségesek, amit az egyes kategóriákba tartozó válaszok adtak meg.

Az χ^2 értékének számítás a

$$\chi^2 = \sum_{\substack{\text{összes} \\ \text{cella}}} \frac{(f_o - f_e)^2}{f_e}$$

képlet alapján történik, amely az elvárt (f_e) és a megfigyelt értékek (f_o) összevetésén alapszik. A Khi-négyzet próba az egyes cellákban lévő megfigyelt a számát hasonlítja össze, azzal az – elvárt – esetszámmal, amelyet akkor kapnánk, ha nem lenne kapcsolat a két változó között. Az χ^2 eloszlástáblázat a szabadságfok [$df=(sor-1)*(oszlop-1)$] és egy adott hibavalószínűség (0,05) függvényében megadja a viszonyítási küszöbértéket. Ha a kiszámított tényleges, tapasztalati érték nagyobb, mint a küszöbérték a nullhipotézist elvetjük és rámutatunk az összefüggés meglétére. [Sajtos – Mitev (2007)]

2. 2. Szekunder kutatás

A szekunder vizsgálatok során a már *meglévő adatokra és adatbázisokra* támaszkodtunk:

- a témában megjelent, a vizsgálatához leginkább használható szakirodalmi munkák áttekintése; a meglevő térségi és városi fejlesztési dokumentumok célirányos értékelése;
- a rendelkezésre álló különböző adatbázisok (KSH népszámlálási adatok, területei tájékoztató adatbázis és területi statisztikák, munkaerő-felmérések és az ÁFSZ foglalkoztatási adatsorai, TeIR adatbázisok) rendszerezése és statisztikai feldolgozása;
- a feldolgozott adatok ábraszintű és térinformatikai megjelenítése.

2. 3. Stratégiaalkotás

A helyzetfeltáró vizsgálatok során összegyűjtött információkat SWOT-analízis segítségével összegeztük, amelyet a stratégiaalkotás 0. lépésének tekinthetünk. Ezt követően az ok-okozati összefüggések feltárására alapozva építettük fel a stratégia célrendszerét, amely során csoportos stratégiaalkotási módszereket (brain storming) alkalmaztunk. Figyelembe vettük továbbá az önkormányzat és a helyi lakosság elvárásait az interjúk és kérdőíves vizsgálatok eredményeinek beépítésével. A stratégiai célok meghatározásánál messzemenően figyelembe vettük a fejlesztési elképzelések magasabb szintű térségi programokhoz való illeszkedését.

3. A VIZSGÁLATI TERÜLET BEMUTATÁSA: ZALASZENTGRÓT VÁROS

3. 1. Regionális, megyei és kistérségi kitekintés

3. 1. 1. Nyugat-dunántúli régió

Nyugat-Dunántúl az élénk helyi és nemzetközi együttműködési hálózatok régiója, amely európai dinamikus gazdasági, közlekedési, tudás és kommunikációs tengelyek aktív formálójaként, az ember és környezete kiegyensúlyozott kapcsolatára építve Magyarország – gazdaságilag, szervezetileg és kulturálisan is megújuló – zöld jövő régiójává válik. [97/2005. (XII. 25.) OGY határozat]

A Nyugat-dunántúli régió az ország nyugati határszélének három megyéjét, Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyét foglalja magában. A régió négy országgal határos: Szlovákiával, Ausztriával, Szlovéniával és Horvátországgal. Természeti értékekben gazdag, környezeti állapota az országos átlaghoz viszonyítva, a többi régióban tapasztalható problémákhoz képest jó. Településhálózatát – a törpe- és az aprófalvak kiugróan magas aránya jellemzi – 622 község és 33 város alkotja. Egyes tájainak településszerkezete (az ottani tájhasználattal együtt) önmagában is érték (pl. szerves-, szórvány- és szeges falvak, zalai szőlőhegyek, zártkertek). Az elmúlt évtizedekre visszatekintve a Nyugat-Dunántúl népességszáma csökkent. Az utóbbi néhány év enyhe növekményt hozott, amely nem a természetes szaporodás, hanem a bevándorlási többlet eredménye. [Térségi Közfoglalkoztatási Terv, Zalaszentgróti Kistérség (2009)]

3. 1. 2. Zala megye

Zala megye területe 3784 km², lakott helyeinek száma: 346, amelyek közül 257 rendelkezik önálló önkormányzattal. Ezek között 2 megyei jogú város, további 7 kisváros és legnagyobbbrészt aprófalvas községek találhatók, ahol nem egészen 300 ezer ember él, mint állandó lakos. Zala megye egyike hazánk legkisebb területű megyéinek, az ország területének 4,06%-át teszi ki. Lakónépessége az ország népességének 2,93%-a, a Nyugat-dunántúli régió népességének pedig 29,57%-át teszi ki. Természeti értékei közül a táji változatosság, a jelentős termálvízkincs, a jó

minőségű levegő és a magas erdősültség emelhető ki. A megyében jelenleg 9 statisztikai kistérség található, amelyek közül a komplex mutatószámok alapján a letenyei és a zalaszentgróti hátrányos helyzetű. [Térségi Közfoglalkoztatási Terv, Zalaszentgróti Kistérség (2009)]

A megyei szint szerepének változtatása a fejlesztések koordinációjában:

- *közreműködés a regionális programok tervezésében és végrehajtásában;*
- *részvétel a közszolgáltatások ellátásának támogatására vonatkozó programok lebonyolításában, illetve a kistérségi szint tervezés, fejlesztés szakmai támogatása;*
- *hosszú távon integrálódás a regionális szintű intézményrendszerbe. [97/2005. (XII. 25.) OGY határozat]*

3. 1. 3. Zalaszentgróti kistérség

A kistérség a térségi önszerveződés legfontosabb színtere, ilyen értelemben a szubszidiaritás, a decentralizáció és a helyi partnerség meghatározó szintje. A kistérségi együttműködések elsődleges fejlesztéspolitikai feladata, hogy biztosítsa a kistérségi szintű tervezést, térségi léptékben integrált projektek megvalósulását, a helyi szint érdekeinek összefogását és képviselését. Mindezek mellett a kistérségek szerepe fontos az esetenként elaprózott önkormányzati feladatellátás partnerségen alapuló hatékonyabb megszervezésében is. [97/2005. (XII. 25.) OGY határozat]

A Zalaszentgróti kistérség a Nyugat-dunántúli Régióban, Zala megye belső periferiáján helyezkedik el, Vas és Veszprém megyékkel határos. A kistérséget huszonhárom község és egy város alkotja. Népsűrűsége 55fő/km², központja Zalaszentgrót. Területe 32.706 ha, állandó lakossága 18.180 fő. (KSH, 2008) A kistérség az ország egyik legdinamikusabban fejlődő régiójában található, azonban nincs jobb helyzetben az ország más, kedvezőtlenebb helyzetűnek tekintett térségeinél. Ökológiai-természeti adottságai igen kedvezőek, környezeti állapota jó. Itt még maradtak fenn természetes, természet közeli területek, „hagyományosan” művelt tájak. Az a tény, hogy a környék a „végek vidéke” egyszerre előny és hátrány. Gazdaságilag elmaradott, az infrastrukturális fejlesztésből kihagyott térség, amely kedvező hatással volt/van a biológiai sokféleségre, a természeti értékek megmaradására. [CELODIN Zalai Alapítvány (2008)] A 311/2007. (XI.17.) kormányrendelet a térséget gazdasági – társadalmi és infrastrukturális mutatók alapján a hátrányos helyzetű kistérségek kategóriájába sorolta. Csatári B. (2004) szerint a Zalaszentgróti kistérség az abszolút vidékies kistérségek közé tartozik.

3. 2. Történeti áttekintés

A Zala folyó átkelésre alkalmas pontjának mindkét oldalán ősidők óta megtelepedtek az emberek. Bizonyítják ezt az 1895 óta folyó régészeti kutatások. Különösen jelentős települések voltak itt a

rézkorban, a késői vaskorban és a római időszakban. A magyar honfoglalók a X. század közepén jelentek meg, és alapították meg falujukat, a mai Zalaszentgrót területén. A város mai nevét templomának védőszentje, Szent Gellért után kapta 1083-84 körül, amely 1908-ban a „Zala” előtaggal bővült (ez a Zala mellékére utal).

Szentgrót és az itt épült vár a XIII. század második felétől a Túrje nemzetség főágának birtokközpontja, ahol télen a folyó mellé húzódtak, halásztak, vadásztak, nyáron pedig legeltetni tudták lovaikat. A birtok a XV. század végétől leányágon a Hagymásiaké lett, ekkor a várat gyökeresen átépítik. Ebben az időben a település többször is leégett. A birtokot 1654-ben Batthyány Ádám szerzi meg. A vár helyén, a család megépítteti későbarokk-copf stílusú U alakú kastélyát 1787-ben. A birtok az ő kezükön maradt egészen a XIX. század végéig. Őket követte az egyben utolsó birtokos Károlyi család.

A Rákóczi szabadságharc idején Szentgrót több ízben hadműveleti központ volt. A háborúkat követő békés fejlődés segítette a két részből álló település gyarapodását. Az egykori vár palánkjával övezett területen jött létre a mezőváros, a várvédő katonák utódaival, míg a hostáton kívül az ún. polgárváros, a későbbi Kisszentgrót, földműves lakói úrbéri szolgáltatással tartoztak uruknak. 1721-ben Szentgrót országos vásártartási jogot kapott, s a század második felétől már a megye egyik jelentős települése vámházzal, fogadóval, gyógyszerházzal, rangos kastéllyal és római katolikus templommal. Az első népszámlálás 1776-ból van feljegyezve. Sajnos a lakosság számát a krónikás nem rögzítette, csupán azt, hogy a településen 143 ház volt. 1880-ban már lakosságsszámmal is kibővültek a feljegyzések. Ekkor 2115, 1890-ben pedig 2235 lakost tüntettek fel.

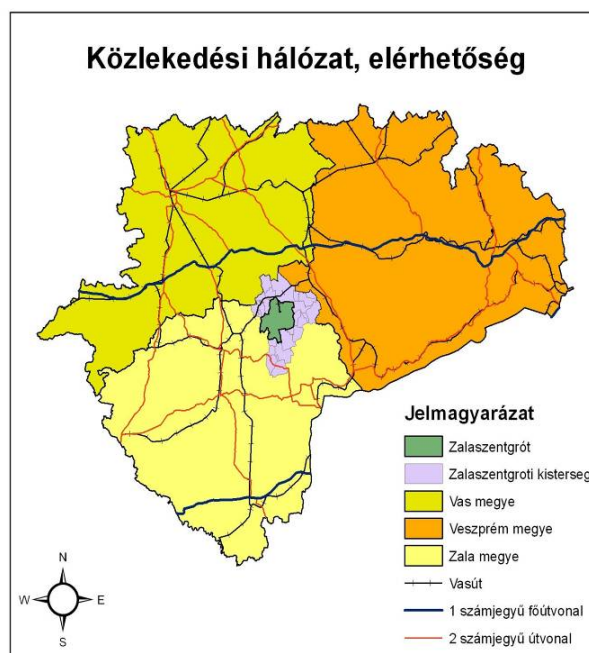
A virágzó szőlőműveléssel, mezőgazdasággal bíró Szentgrót 1838-tól heti vásárt is tarthatott, gyorsan fejlődött. Hosszas várakozás után 1846-ban elkészült a szentgróti köhíd. Követválasztások székhelye: 1848-ban Deák Ferenc volt a kerület országgyűlési képviselője. 1872-től rövid megszakítással (1883-ig) járási székhely. 1882-ben megalapították a helyi tűzoltó egyletet, 1883-ban rakták le a község kórházának alapkövét.

1892-ben átadták a Túrje-Szentgrót szárnyvasutat. A Zala-völgye termelőinek kezdeményezésére és támogatásával hamarosan megépült a Zala-völgyi vasút Balatonszentgyörgyig. 1894-től nagyközséggént működött tovább, a környék forgalmi és közlekedési csomópontjává alakult. Szintén 1896-ban két malmot is építettek a Zala vizére. A két világháború közti közigazgatási és bírósági székhely, üzleteiben nagy választékkal, élénk vásáraival fogadta a környező települések lakóit. A II. világháború idején Szentgróton sok lengyel katona, tiszt, és polgári személy kapott menedéket. 1945 márciusában a községet a német magyar csapatok csak súlyos utóvédharcok árán adták fel. (Ekkor semmisült meg a zalaszentgróti köhíd egy része is.) 1945 után a szentgróti társadalom képe átrajzolódott. A Károlyi uradalom birtokait felosztották, a virágzó üzemeket

államosították. Szentgrótot 1950-ben egyesítették Kisszentgróttal, majd 1963-ban Aranyoddal és Tüskeszentspéterrel (a település 6000-es lélekszámúvá vált). Az 1960-as, 70-es években új üzemek, iskolák létesültek. 1983-ban Csáford, Tekenye, Zalakoppány és Zalaudvarnok is egyesül a településsel. 1984-ben - századikként - városi rangot kapott 8800 lakossal. [Zalaszentgróti Helytörténeti Múzeum] A város szerkezetileg nem egységes. Egyedül Zalaszentgrót központi belterülete mutat városias jellegű képet, míg az egyes városrészek megőrizték falusias mivoltukat. (Tekenye városrész a 2010. októberi önkormányzati választásokat követően, önálló települési önkormányzattal rendelkező, független településsé alakult át. A dolgozatban azonban még Zalaszentgrót részeként kezeltük, hiszen a különféle stratégiai alapinformációk adatai zömében 2010 októbere előtről származnak.)

3. 3. Helyzeti energiák, hálózatok

Zalaszentgrót Zala megye észak-keleti részén, a Zala folyó türjei kanyarja, az ún. Zala-könyök utáni területén fekszik. Zalaszentgrót központi belterülete a folyó bal partján helyezkedik el, a közigazgatásilag a városhoz tartozó települések közül Tüskeszentspéter közvetlenül a folyó bal partján, Tekenye és Zalaudvarnok kissé távolabb fekszik, míg Aranyod, Zalakoppány és Csáford a Zalától nyugatra, vagyis a folyó jobb oldalán található. [Zalaszentgrót Város Tájrendezési Terve (2004)] A közlekedési útvonalak a településrészek között a Zala folyóval párhuzamosan épültek ki. A zalaszentgróti térség közúton északról a 8-as, nyugatról a 76-os, keletről a 84-es, délről pedig a 76-os számú főútvonalról közelíthető meg. A térséghez légi közlekedés szempontjából a Sármelléki Repülőtér fekszik a legközelebb. A nagyobb településeket egy közúthálózat köti össze. (2. ábra) A tömegközlekedést alapvetően a buszközlekedés jelenti a térségben. A város vasúti közlekedés szempontjából szerencsétlen helyzetben van. Az 1970-es

Zalaszentgrót közlekedési hálózata, elérhetősége

2. ábra

(Forrás: KRF archívum (2003) alapján Saját szerkesztés, 2011)

években megszüntették a Zalaszentgrót–Balatonszentgyörgy vasúti összeköttetést (Budapesttel összekötő legrövidebb vasúti szakasz volt), ami a város fejlődési pályájában komoly törést okozott.

Közúti kapcsolatai gyengén kiépültek, a vasúti összeköttetését is csaknem teljesen elveszítette, személyközlekedése megszűnt. [Térségi Közfoglalkoztatási Terv (2009); Falusi Vendéglátók (2008)]

3. 4. Településhierarchiában elfoglalt hely

Beluszky P. 1999-es városfelosztása alapján (funkcionális és komplex típusok) Zalaszentgrót az akkori 127 városi rangú település hierarchiájában a 125. helyet foglalta el. Hierarchiaszintje részleges szerepkörű kisváros, sorrendje a városi funkciók súlya alapján szintén 125.; funkcionális típusa központi szerepkör, egyoldalú (hegemón) funkcióval; várostípusa központi szerepkörű kisváros (jellegformáló iparral), tradicionális kisváros, adminisztratív- szolgáltató- kereskedelmi szerepkörrel. Beluszky P. 2010-es városfelosztása alapján - amelynek módszertana nem egyezik a fentebb említettekkel – Zalaszentgrót a városok lélekszáma és hierarchia szintje alapján hiányos szerepkörű kisváros, várostípusok szerint pedig, tercier funkciójú kisváros, esetenként számottevő iparral.

Zalaszentgrót kistérségben elfoglalt pozíciójáról, elsősorban a kistérség településeinek állandó lakosság száma alapján felállított hierarchikus sorrend szolgáltat információt. (3. sz. melléklet) Tulajdonképpen ez jelenti az egyes települések kistérségben elfoglalt helyét is. Abszolút központnak tekinthető Zalaszentgrót, illetve a szomszédos Tüske. A két település között azonban érdekellentétek nehezítik az együttműködést. Munkalehetőség szempontjából Kehidakustány vonzóerőt jelenthet, azonban a kistérség számára ténylegesen nem partner. A kistérség egyes települései közötti kooperációk szituációfüggőek (közös fejlesztési lehetőségek, pályázatok). A szomszédos kistérségekkel való kapcsolat is alkalomszerű (Hévízi, Zalaegerszegi, Keszthelyi) ezek is megyén belüliek. Megyén kívül nem jellemzőek.

4. EREDMÉNYEK

A település helyzetfeltárása során a fenntartható fejlődés három dimenziójára szorítkoztunk. Így eredményeink bemutatása a környezet, illetve a természet; a társadalom és a gazdaság jellemzői alapján történt. A terjedelmi korlátok miatt csak a leglényegesebb pontokat ismertetjük.

4. 1. Környezeti tényezők, természeti erőforrások

Zalaszentgrót külterületén a nagyobb, összefüggő erdőterületek, az erdősávok, a településen végighúzó Zala és holtágait kísérő galérianövényzet és ligetes gyepek, a halastavak és a horgászó vízfelületei a település számára nemcsak vizuális-esztétikai szempontból, de településökológiai és környezetvédelmi szempontból is kiemelkedően fontosak. A Zala-völgy a régió egyik

legjelentősebb ökológiai folyosója (természetközeli élőhelyek). A Zala-völgy amellet, hogy védett növény- és állatfajok számára nyújt életteret, biztosítva számukra a gécserét, biológiai szűrőként is funkcionál, csökkentve a Balatonba jutó szerves anyag terhelést. A Zala árterének védelme a folyó teljes hosszában tehát nemcsak az itt

élő élővilág természeti vagy természet közeli élőhelyeinek megőrzését szolgálja, hanem a Balaton vízminősége szempontjából is igen lényeges. [Zalaszentgrót Tájrendezési Terve (2004)]

Zalaszentgrót éghajlatával kapcsolatos adatok

Napsütéses órák száma	1900-2000 óra
Évi csapadék	700-800 mm
Évi középhőmérséklet	15-16,5 C °
Leghosszabb hótakarós időszak	40 nap
Átlagos maximális hóvastagság	30 cm

2. táblázat

(Forrás: Ökorégió, 2008)

4. 1. 1. Éghajlat

Zalaszentgrót város – a Marosi–Somogyi-féle kistájkataszter alapján – három kistájba sorolható be (Zalaapáti hát, Zalavári hát, Alsó- Zala-völgy). Mindhárom kistáj a Kelet-Zalai-dombsághoz tartozik. A következőkben e tájak alapján mutatjuk be a város természeti adottságait.

A tenyészidőszak középhőmérsékletét és évi csapadékösszegét alapul véve a terület mérsékelten hűvös, mérsékelten nedves, enyhe telű éghajlati körzethez tartozik, a Zalavári-hát kivételével (mérsékelten nedves és a mérsékelten száraz határán). (2. táblázat) [Ökorégió (2008)] A terület északról, illetve délről való nyitottsága megakadályozza az esetleges szennyező-anyagok felgyülemelését. [Zalaszentgrót Környezetvédelmi Programja (2002-2007)]

4. 1. 2. Vízrajz

Zalaszentgrót vízrajzát térségi vonatkozásban vizsgáltuk, mivel településszintű adatok nem állnak rendelkezésre e téren.

4. 1. 2. 1. Felszíni vizek

A térség mind felszíni, mind a felszín alatti vizekben gazdag. Meghatározó felszíni vize a Zala, amely legjelentősebb mellékvizével, a Gyöngyös-patakkal együtt szedi össze a vízgyűjtőterületről a vizet. A Zala folyóba csatlakoznak a dombokról induló vízfolyások: Csáfordi patak, Kanizsa patak, Szentgróti patak, Udvarnoki patak, Aranyodi patak. A Zala mentén az árvizek időszaka a koranyár, a kisvizeké a nyár vége. A vízfelesleg Ny-ról K-re csökken. A térségnek kevés vízfeleslege van.

4. 1. 2. 2. Felszín alatti vizek

A felszín alatti vizek csak a szerkezeti medencékben és a széles talpú völgyekben találhatók 2-4 m között, egyebütt ennél mélyebben. A talajvizek nátrium-magnézium-hidrokarbonátos jellegűek, szulfáttartalmuk 60-300 mg/l, emiatt alkalmatlan az ivóvízként való használatra. A rétegvizek mennyisége 1-105 l/s/km². Az ártézi kutak mélysége általában kevesebb 100 m-nél és a települések ivóvízellátásában játszanak fontos szerepet. Hozzávetőleges becslések szerint a felszíni és a felszín alatti vízkészletek kihasználtsága a régióban 20-40 % közötti. [Marosi-Somogyi (1990)]

Zalaszentgróti termálvíz, ásványvíz

1998-ban a város határában termálvíz kutat tártak fel. A vizet 32°C-on nyerik ki. A termálfürdő a Zala folyó partján 33 hektáron fekszik és 2001-ben nyitott meg. Elsősorban mozgásszervi (lágyrészreumatizmus) valamint emésztőrendszeri és anyagcserével kapcsolatos problémák kezelésére javallott. A víz minőségére utal, hogy azt a Coca-Cola csoport is felhasználja - és a 2002-ben bevezetett Naturaqua néven forgalmazza. [Szent Gróth Termálfürdő (2009)]

4. 1. 3. Flóra, fauna jellemzői

Zalaszentgrót *növényföldrajzi szempontból* a Pannónia flóratartomány (*Pannonicum*) Dél-Dunántúli flóraidéke (*Praeyllyricum*) Zalai flórajárásához (*Saladiense*) tartozik. [Borhidi-Sánta (1999)] A klimatikus viszonyok helyi változásainak megfelelően zonális erdőtársulásai:

- gyertyános-tölgyes
- tölgyelegyes bükkös, ill. az ún. zalai bükkös

A zalai bükkösök jellegzetes alpin-nyugat-balkáni növénye a zalai bükköny (*Vicia oroboides*) és a tarka lednek (*Lathyrus venetus*). A folyó menti egykori mocsarak, lápok helyén ma naggyobbbrészt kaszált gyepek találhatóak. Egyik kiemelt figyelmet érdemlő védett növénye e területeknek a kockásliliom (*Fritillaria meleagris*). A kockásliliom a Zala-völgy, s ezen keresztül Észak-Zala legkarakteresebb növényfaja, a zalai táj mintegy címernövénye. A kockásliliom a *Fritillaria* nemzetség egyetlen vadon élő tagja hazánkban. [Zöld Zala (2001); Csapody (1982)] A sztyepréteken és az azokhoz nagyon hasonló száraz, meszes, gyepes kelet-zalai dombtetőkön még néhol előforduló védett Leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*) élőhelyeket találunk. Ezeknek az utóbbi években nagyon megfogytakozott az állománya. A térség *állatvilága* változatos, ami a különböző klímahatások keveredésének, a száraz és a vízhatás alatt álló élőhelyek sokféleségének, jellemzően mozaikos előfordulásának köszönhető. Az állatvilág faji összetételében - csakúgy, mint a növénytársulásokban is –meghatározó a pannóniai fauna, erősen érezhető a nyugat-balkáni (illír), és tovább színesíti az atlanti-mediterrán és alpi fauna elemek jelenléte a klímazonálisan, megfelelő mikroklimatikus feltételek között létrejött reliktum állatpopulációkban. Fokozottan védett fajok:

rétisas (*Haliaetus albicilla*), a kabasólyom (*Falco subbuteo*), a gyurgyalag (*Merops apiaster*), a gyöngybagoly (*Tyto alba*), a haris (*Crex crex*) és a fekete gólya (*Ciconia nigra*), vidra (*Lutra lutra*) Gazdaságilag is jelentős kedvező adottsága a térségnek a Zalára jellemző vadállomány. Különösen ismert a gímszarvas, azonban jelentős a dámvad-, az őz- és a vaddisznóállomány is. [Ökorégió (2008)]

4. 1. 4. Talajok

Zalaszentgrót talajadottságaiban is szerves részét képezi a kistérségnek, így a talajok bemutatásánál a kistérség adottságait vettük alapul.

A kistérség talajainak kialakulása és elterjedése szoros összefüggést mutat a litológiával, a domborzat-típussal és a vízrajzi adottságokkal.

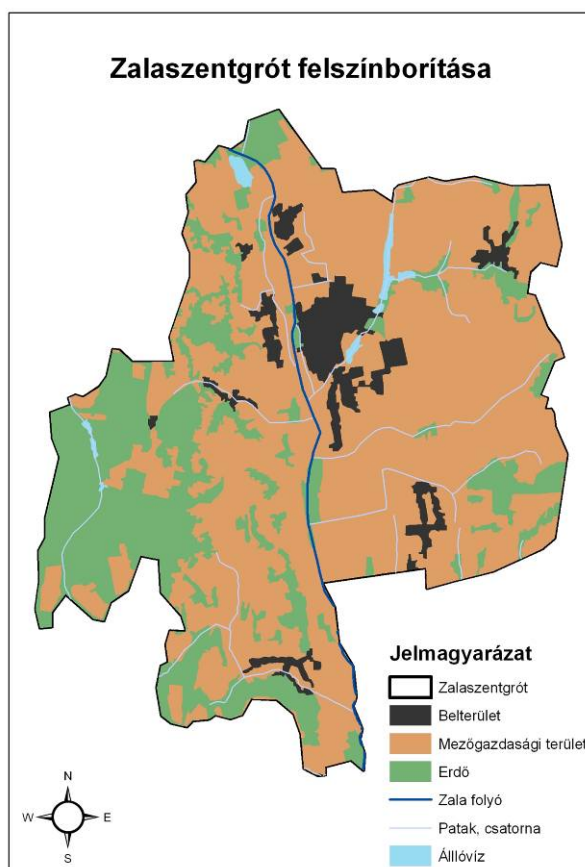
A terület 70%-át barna erdőtalajok borítják. E főtípus igen sokféle és változatos erdőtalaj típust foglal magába. Az erdőtalajok legjellemzőbb típusai a térségben:

- Csernozjom barna erdőtalajok
- Agyagbemosódásos barna erdőtalajok
- Ramann-féle barna erdőtalajok vagy barnaföldek

[Ökorégió (2008)]

4. 1. 5. Termőföld, erdők

A belterületi részekhez közvetlenül kapcsolódó nagyméretű kertes mezőgazdasági övezetek a település legszebb táji adottságú területei. A szőlőművelésnek Zalaszentgróton évszázados hagyományai vannak, a jó minőségű bor termelését a „Zalai borút” itteni állomása is jelzi. A felszínborítást szemlélteti a 3. ábra. A mezőgazdasági termelés adottságai nem jók, a földek AK értéke átlagosan 16 AK. Erős a kilugzó hatás. [Zalaszentgrót Tájrendezési Terve (2004)] Mégis jellemző a szántóföldi

Zalaszentgrót felszínborítása

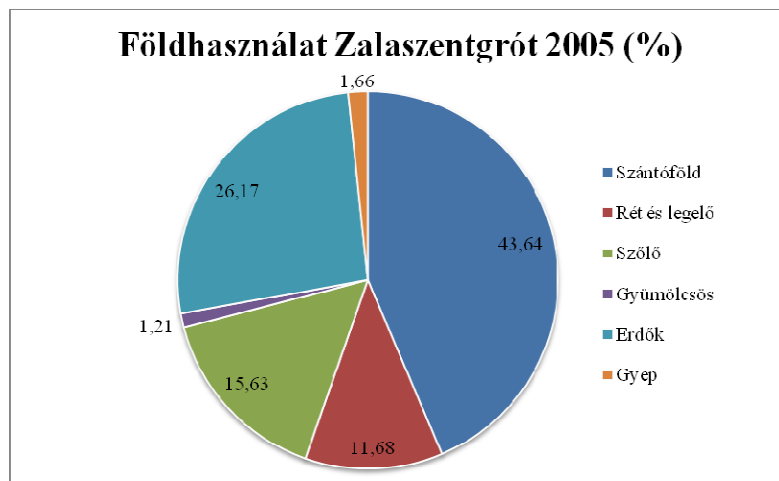
3. ábra

(Forrás: KRF archívum (2004) alapján Saját szerkesztés, 2011)

növénytermesztés. Európa egyik legkiválóbb gyümölcs termőháza a Zalai dombság. A gyümölcstermesztést elsősorban a téli alma határozza meg, melynek évtizedes termesztési hagyományai vannak. A térségben 20 ha intenzív almaültetvény települt a közelmúltban.

Az éghajlati adottságok kedvezőek az állattartás, tenyésztés számára. Napjainkban azonban sem a nagyüzemi, sem a háztáji állattartás nem számottevő. *A mezőgazdasági termékekre feldolgozóipar nem települt.* Az erdőgazdasági termékek feldolgozására épült ki nagyobb infrastruktúra. A térségen belüli: főbb felvásárlók és feldolgozók a Zalaszentgróti Hűtőház, a Gróti Pékség Zalaszentgrót és a Zala Cereália Kft.

Zalaszentgróton az összes földterület nagysága 8.157 ha, amelyből a művelhető földterület 5.475 ha. Ebből legnagyobb területet a nagytáblás-, kistáblás- szántók és a szőlők foglalják el. Zalaszentgróton a földhasználat alakulását 2005-ben az 4. ábra szemlélteti. Az összes hasznosítható földterület 7.586,3 ha. Látható, hogy legnagyobb részt (43,64%-ot) a szántóföldi művelésbe vont területek foglalják el. Ezt követik az erdők, szőlők, valamint a rét és legelők. A gyepek és gyümölcsösök területileg nem számottevők. Az erdők nagysága 1.985,2 ha. Ez a földhasználat alakulását tekintve, mintegy 26%-ot tesz ki az összes hasznosított földterületből. A település területének pedig 24%-a erdő. Ez az országos 21,8 %-os átlagot [Statistikai tükrös (2010)] is felülmúlja. Túlnyomó részük 20-200 ha-os erdőkből áll. A 2005-ös zalaszentgróti adatok valószínűsíthetően nem változtak számottevően az elmúlt években.

Zalaszentgrót földhasználatának alakulása

4. ábra

(Forrás: KRF archívum (2005) alapján Saját szerkesztés, 2011)

A térség erdei faunája bár gazdag, nem bír speciális értékekkel. Az erdők faállományának min. 30%-a nem őshonos, nem ökotípusos. [ZalA-KAR (2004)]

A térségben hagyományosan két ásvány kitermelése folyt az elmúlt időszakban az agyag és a kavics. [Zalaszentgrót Környezetvédelmi Programja (2002-2007)]

4. 1. 6. Természetvédelem

A viszonylag jó természeti állapot fennmaradásának okai közt a kedvező környezeti tényezőkön túl a térség ismert geopolitikai helyzete is megemlíthető. A trianoni békeszerződést követően a megye perifériális helyzetbe került, ebből adódóan elkerülték a látványos fejlesztések, különösen az ipari beruházások. A nagyfokú erdősültség, a patak völgyek kiterjedt legelői, kaszálói, de az extenzív művelésű szőlőhegyeken fennmaradt élőhely-töredékek is sokat megőriztek az egykori háborítatlan természetből. (Keszthelytől nyugatra nem kerültek területek országos védelem alá.) [Óvári (2006)]

4. 1. 6. 1. Zalaszentgrót város helyi jelentőségű védett természeti területei

Helyi jelentőségű védett természeti területeknek nevezzük a települési – Budapesten a fővárosi – önkormányzat által, rendeletben védetté nyilvánított természeti területeket. Védelmi kategóriájukat tekintve lehetnek természetvédelmi területek (TT) vagy természeti emlékek (TE) is. [www.termeszetvedelem.hu] Zalaszentgrót helyi védett területeit az 3. táblázat tartalmazza.

Zalaszentgrót helyi védett területei

a.) A zalaszentgróti Kastélypark	b.) A zalaszentgróti leánykökörcsin (<i>Pulsatilla grandis</i>) élőhely	c.) Zala folyó ártere [védett kockásliliommal (<i>Fritillaria meleagris</i>)]
Védetté nyilvánítás		
Zala megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 14/1974. számú határozata	Zala megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 71/1981. számú határozata	Zalaszentgrót önkormányzatának 5/2000. (III.31.) sz. rendelete
Terület		
4,3 ha	0,7 ha	725,87 ha
		

3. táblázat

(Forrás: Saját szerkesztés, 2011)

4. 1. 6. 2. NATURA 2000

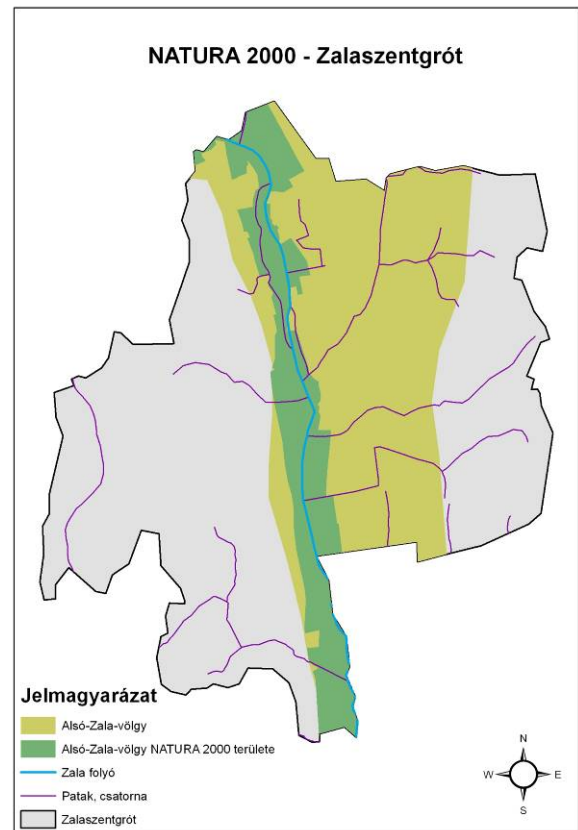
Magyarország EU-tagdá válása a természetvédelemben hozta az egyik a leglátványosabb változást. [www.orszagoszoldhatosag.gov.hu] Natura 2000-hez azok a területek tartoznak, amelyek élőhelyként, vagy a madárvonulásban játszott szerepük miatt európai jelentőségűek, és ilyenként érdemesek a védelemre. A területek kijelölésének legfőbb jogalapja a 92/43 EU-irányelv. A madarak védelméről szóló 79/409 irányelv minden vadon élő, a tagállamok európai területén található madárfajt (tojásaikat, fészkeiket és élőhelyüket) véd. Magyarországon az erre vonatkozó szabályokat a 275/2004. számú kormányrendelet tartalmazza. [Hargitai (2005)] A 45/2006. (XII. 8.)

KvVM rendelet tételesen felsorolja azon ingatlanok helyrajzi számát, amelyek a Natura 2000 hálózat részei.

Zalaszentgróti Natura 2000 területek

Az Alsó-Zala-völgy zalaszentgróti részének (3.627,34ha) 26,93%-a (976,92ha) Natura 2000 terület (5. ábra). Ezek közül a Natura 2000-es területekből 74% (725,87 ha) helyi jelentőségű védett természeti terület is egyben a fentebb említett Zala folyó ártere néven. A számok is mutatják mennyire értékesek e területek.

A helyi védettségből adódó kezelés Zalaszentgrót Város Önkormányzatának feladata. A Natura 2000-ből adódó természetvédelmi kezelést a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság végzi a 347/2006 (XII. 23.) Kormányrendelet értelmében. A területek Natura 2000 területté való kijelölése a természetes élőhelyek és a természetes fauna és flóra megőrzéséről szóló 92/43 EU-irányelv alapján történt.

Natura 2000 területek Zalaszentgróton

5. ábra

(Forrás: KRF archívum (2004) alapján Saját szerkesztés, 2011)

4. 1. 7. Környezetminőségi mutatók

4. 1. 7. 1. Légszennyezettség

Zalaszentgrót levegő-szennyezettségének megállapítására - a legközelebbi mérőállomással rendelkező településen - Sümegen működő manuális (RIV) mérőállomás által mért adatok állnak rendelkezésre. Az állomás az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat (OLM) részét képezi. Az adatok kiértékelését az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) végzi. A kiértékelés az éves átlagértékek alapján és a statisztikai mutatók alapján történik. (17/2001. (VIII. 3.) KöM rendelet és módosításai; 14/2001 (V. 9) KöM-EüM-FVM együttes rendelet és módosításai szerint). [OMSZ (2009)]

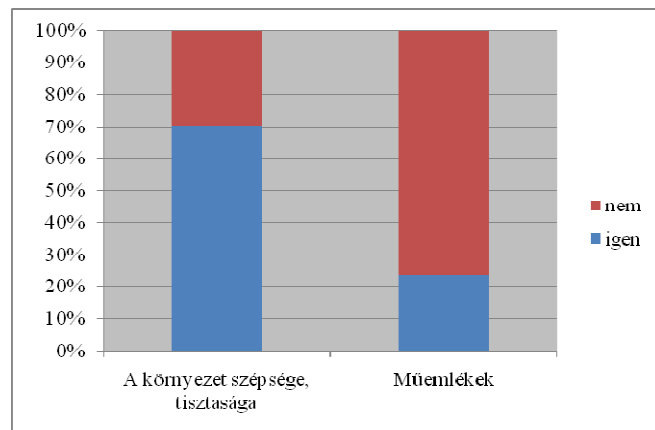
Értékelés a légszennyezettségi index alapján

A kiértékelések közül (a területi korlátok miatt) csak az éves átlagértékek alapján mutatjuk be Sümeg levegőminőségének állapotát, mivel a statisztikai mutatók alapján végzett kiértékelés is

hasznos eredményeket hozott. Sümegen csak a NO₂-t mérik, de még ennél sem teljesül a 75%-os adat rendelkezésre állás. Ezek alapján „jó (2)” légszennyezettségi indexszel rendelkezik. (A NO₂ éves kibocsátásának középértéke 16-32 µg/m³ között van.) Zalaszentgrót kb. 15km-re fekszik Sümegtől, ezért feltételezhetjük, hogy a levegő minősége hasonló állapotú ott is.

4. 1. 7. 2. A lakosság véleménye a város környezetéről

Kérdőívünkben kitértünk arra is, hogy mennyire büszkéek a zalaszentgróti emberek a környezetük szépségére, és műemlékeikre. (6. ábra) A megkérdezett 206 ember 70%-a volt büszke a környezetére, és 24%-a a műemlékekre. Ez is jól mutatja, hogy kötődnek településükhöz. Legnagyobb problémaként fogalmazták meg, hogy a résztelepülésekre vezető mellékutak mentén, illetve a szőlőhegyek lábánál kommunális hulladékok kerülnek lerakásra.

Mennyire büszkéek a zalaszentgrótiak a környezetükre

6. ábra

(Forrás: Saját szerkesztés, 2010)

4. 2. Társadalmi struktúra

4. 2. 1. Demográfiai adatok

Zalaszentgrót állandó népessége 2008-ban 7481 fő volt. (Legfrissebb KSH adatbázis szerint.) Ebből a férfiak száma 3576 fő, a nőké 3905 fő. A népesség elöregedőnek minősíthető mivel a 0-tól 17 évesek száma (1221 fő) nem éri el a 60 éves és afölötti korú népesség számát (1745), ugyanakkor a 18-tól 59 éves lakosság adja az összes népesség 60%-át. (4. táblázat)

Zalaszentgrót állandó népességének összetétele, 2008

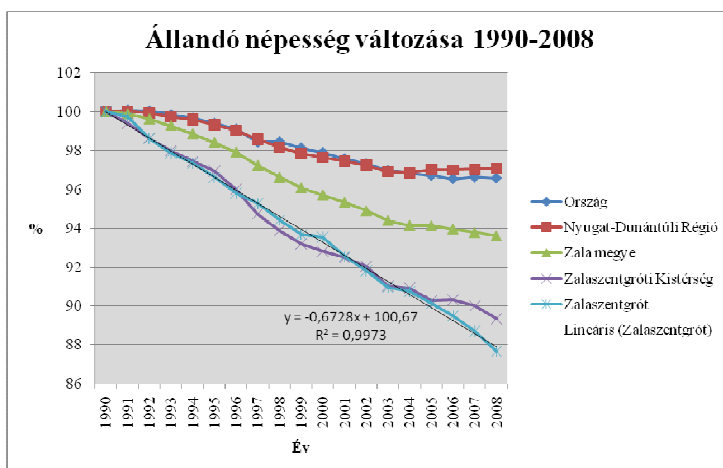
Időszak	Állandó népesség száma (fő)	Állandó népesség, férfiak összesen (fő)	Állandó népesség, nők összesen (fő)	Állandó népességből a 0-14 évesek száma (fő)	Állandó népességből a 15-17 évesek száma (fő)	Állandó népességből a 18-59 évesek száma (fő)	Állandó népességből a 60-x évesek száma (fő)
2008	7481	3576	3905	979	242	4515	1745

4. táblázat

(Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis, Területi statisztika 2008)

A város állandó népességének alakulását 1990-től 2008-ig végigkövethetjük a 7. ábrán - országos, regionális, megyei és kistérségi kitekintéssel. A vizsgált 19 év adataiból kitűnik, hogy Zalaszentgrót állandó népessége csökkent a legnagyobb mértékben. (8533 főről 7481 főre) Ettől nem sokkal maradt el a kistérség népességcsökkenése (20.346 főről 18.180 főre). A kistérség népessége - a 1990-es adatokat 100%-nak véve - 10,65%-kal, míg Zalaszentgrótté 12,32%-kal csökkent 2008-ra. A népességfogyás mértéke jóval nagyobb a megyei, regionális és az országos értékeknél. Zalaszentgrót népsűrűsége 1990-ben 104,55 fő/km² volt. 2008-ra ez az érték 91,66 fő/km²-re csökkent. A lakosság fogyásában nagyobb problémát az elvándorlás okozza.

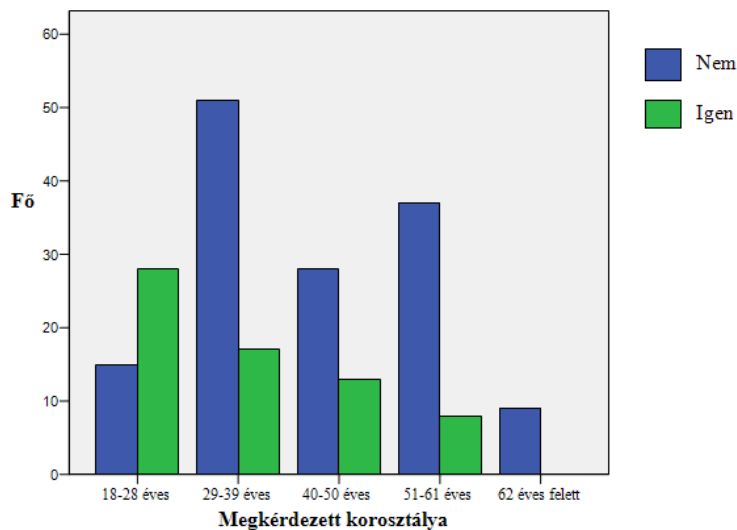
Az urbanizáció hatása a Zalaszentgróti térséget is érintette. A falvakból és Zalaszentgrótról is a fiatalok a jövedelmezőbb munkalehetőségek miatt a nagyvárosokba költöztek. Kérdőívezésünk során vizsgáltuk a lakosság elköltözési szándékát a megkérdezettek közül, a 2. 1. 1. fejezetben leírt módszer segítségével. Az 4. sz. mellékletben levő keresztábra eredményei alapján megállapítottuk, hogy a korosztály és az elköltözési szándék szignifikánsan összefügg egymással, ahol a 18-28 éves korosztály tervezi a legnagyobb mértékben, hogy elköltözik a településről, a többi korosztályhoz viszonyítva. (8. ábra) ($\chi^2=31,602$; $df=4$; $p=0,000$; ahol χ^2 = Pearson féle Khi-négyzet megfigyelt értéke; df = szabadságfok; p = szignifikancia szint)

Az állandó népességszám változása 1990-2008

7. ábra

(Forrás: KSH Területi statisztika (2008) alapján Saját szerkesztés, 2011)

A zalaszentgróti lakosság elköltözési szándéka

8. ábra

(Forrás: Saját szerkesztés, 2010)

4. 2. 2. Társadalmi innovativitás

A zalaszentgróti kistérség az iskolázottság tekintetében a régió kistérségei közül az utolsók között áll. A térségben élő emberek középfokú és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a régiós átlagtól elmarad, viszont fontos szempont, hogy a kistérségben nem működik felsőoktatási intézmény. [RÖM Management (2006)] Zalaszentgróton a 7 évesnél idősebb népesség iskolai végzettségéről a legfrissebb adatok 2001-es népszámlálási adatokból állnak rendelkezésünkre. A legnagyobb arányt azok képviselik, akik az általános iskola 8 osztályát végezték el (27%), valamint akik középiskolai érettségivel nem rendelkeznek (24%). Az innovativitást városi kérdőívezésünk során is vizsgáltuk. A lekérdezettek száma 206 fő volt. Ezt vettük 100%-nak. A megkérdezettek 89,8%-a számítógéppel, 86,9%-a pedig internettel is rendelkezik. Továbbképzés, és átképzés tekintetében már alacsonyabb arányról beszélhetünk, a résztvevők aránya 52,4%.

4. 2. 3. Társulások, civil szervezetek

Főbb társulások, civil szervezetek, melyek aktívan részt vesznek Zalaszentgrót és a térség mindennapjaiban:

– ZalaA-KAR	– Zalai Hazatérők Egyesülete
– Zala Termálvölgye Egyesület	– Zalakanyar Vendégváró és Kézműves Egyesület
– Celodin Zalai Alapítvány	– Dötki Ökorégió Alapítvány a Fenntartható
– Zalai Borút Egyesület	Fejlődésért

Ezek közül kiemelnénk a Zala-Kar többcélú kistérségi társulás sokoldalú munkáját, a kistérség települései közötti együttműködések erősítésében, valamint a Dötki Ökorégió Alapítvány kezdeményező tevékenységét a fenntartható fejlődés útján való előmozdulásra.

4. 3. Gazdasági struktúra

A térség gazdasága a mezőgazdaságra épült, nagyüzem nem jött létre, az utóbbi években erősödő ágazat a turizmus. A térség, így Zalaszentgrót is a megye gazdaságilag elmaradott, belső perifériára szorult területe. Ennek okai az alábbiak:

- Túl messze van a megye fejlett, határ menti régióitól
- A Balaton üdülőövezeti hatása már nem érvényesül
- A város piaci felvevő ereje csekély
- Fő közlekedési útvonal nem érinti a térséget, a vasúti közlekedés rossz [CELODIN (2008)]

4. 3. 1. Vállalkozások

Vállalkozások jellemzői a térségben

A vállalkozások többsége mikro-vállalkozás, amelyekre az önfoglalkoztatás, a kényszervállalkozás, és a tőkehiány a jellemző. A vállalkozók döntő többsége egyéni vállalkozó (72%) és mikro vállalkozás, melyek jelentős része a szolgáltatási szektorban tevékenykedik. Az összes vállalkozás 17%-a kiskereskedelemből kerül ki. Ezek nagy része, mintegy 36%-a az élelmiszer jellegű üzlet és áruház. Egymással konkurálnak a szűk piacért, nincs közöttük együttműködés. [CELODIN (2008)]

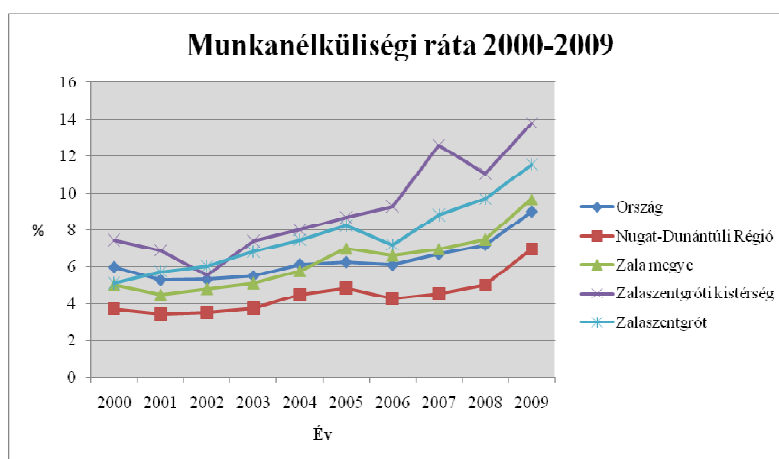
Vállalkozások Zalaszentgróton

A jelentősebb vállalkozásokra a fentebb említett tendenciák nagymértékben jellemzőek Zalaszentgróton is. Nagyrészüket a kereskedelem, szolgáltatásban tevékenykedik. Az ezer főre jutó regisztrált vállalkozások száma 93 db. A működő vállalkozások szektoronkénti megoszlásában a legnagyobb arányt a kereskedelem és javítás képviseli (23%), a mezőgazdaság csupán 6%-kal részesedik. [KSH Területi statisztika (2007)]

4. 3. 2. Munkanélküliség

Zalaszentgróton 2009-ben a munkavégző korú népesség 5001 fő, a munkanélküliek száma 578 fő volt. Az aktivitási ráta (munkavégző korú népesség/állandó lakónépesség) 67,2 %. (Az országos aktivitási ráta 61,6%.) Az inaktívak aránya 32,8 %. Az ennek alapján kiszámított munkanélküliségi ráta 11,56 %. Ezt az értéket a vizsgált egységek közül a kistérség rátája (13,81 %) haladja meg. Legjobb arányszámmal a régió (6,97 %) rendelkezik, ezt követik az országos (8,99 %) és megyei (9,68 %) ráták. A város munkanélküliségi rátája magas inaktivitási aránnyal párosul.

Az 9. ábrán 2000-től 2009-ig vizsgáltuk a munkanélküliségi ráta alakulását országos, regionális, megyei, kistérségi és települési szintjén. 2000-től 2006-ig kistérségi szinten figyelhető meg jelentősebb ingadozás a ráta alakulásában, a többi vizsgált egységnél szinte folyamatos emelkedés ment végbe. A grafikonok 2006-tól egységesen emelkedő tendenciát mutatnak. Jól érzékelhető a válság hatása is.

A munkanélküliségi ráta alakulása, 2000-2009

9. ábra

(Forrás: ÁFSZ Statisztika, településsoros munkanélküliségi adatok (2000-2009) alapján Saját szerkesztés, 2011)

4. 3. 3. Foglalkoztatás

A zalaszentgróti foglalkoztatottak számáról, megoszlásáról a 2001-es népszámlálási adatbázisból állnak rendelkezésre adatok (5. táblázat). A településen foglalkoztatott, helyben dolgozó lakónépesség, az akkori munkavállaló korú lakónépesség 44,65 %-a, és a foglalkoztatott lakónépesség 72,57 %-a volt. A Zalaszentgrótra naponta bejáró foglalkoztatottak száma 370 fő volt. Az eljáró lakónépesség 851 fő volt. [ÁFSZ, (2009)] Napjainkra valószínűsíthetően a helyben dolgozók, és bejárók aránya jelentősen csökkent, míg az ingázóké nőtt. Az ingázók főként a multinacionális Flextronics International Kft zalaegerszegi telephelyére járnak dolgozni. A cég a tágabb térség legnagyobb munkaerő felvevője. Ezen kívül sokan vállalnak munkát a jánosházai EYBL Hungária Kft-nél.

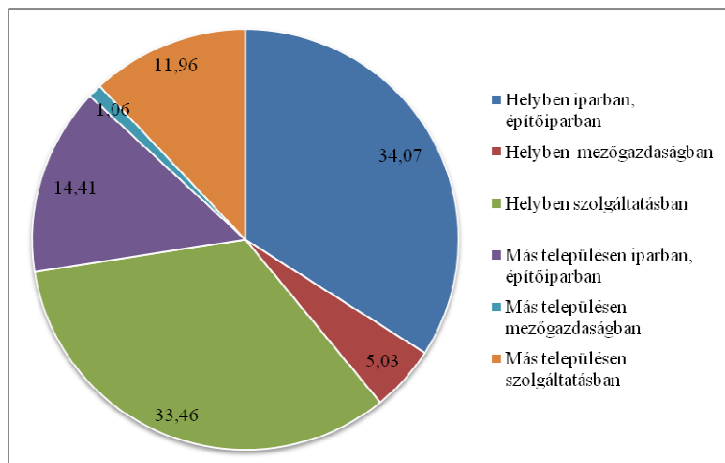
Foglalkoztatottak Zalaszentgróton 2001

Zalaszentgrót állandó népessége (fő)	Munkavállaló korú lakónépesség (fő)	Foglalkoztatott lakónépesség összesen (fő)	Helyben dolgozó lakónépesség együtt (fő)	Más településre eljáró lakónépesség együtt (fő)	A Zalaszentgrótra naponta bejáró foglalkoztatottak száma (fő)
7897	5041	3102	2251	851	370

5. táblázat

(Forrás: KSH népszámlálás adatok, 2001)

A 10. ábrán jól látható, hogy Zalaszentgrót foglalkoztatásának ágazonkénti megoszlásában legnagyobb részt a helyben iparban, illetve szolgáltatásban dolgozók adják (67,53 %). [Az arányok alapját a foglalkoztatott lakónépesség (3102 fő) adja.] A legkisebb százalékot pedig a helyben, és más településen mezőgazdaságban foglalkoztatottak.

Zalaszentgrót foglalkoztatott népességének hely és ágazat szerinti megoszlása (%), 2001

10. ábra

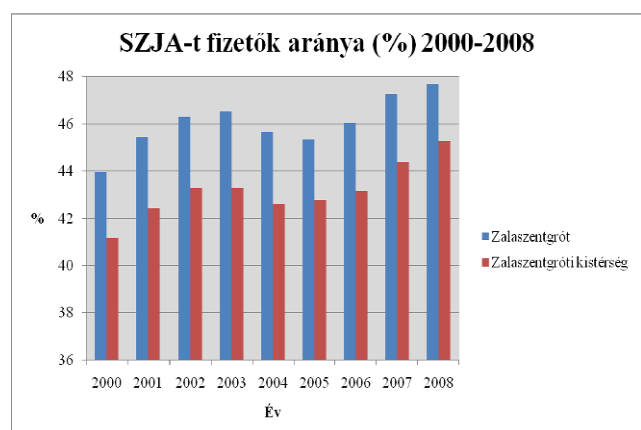
(Forrás: KSH népszámlálás adatok (2001) alapján Saját szerkesztés, 2011)

4. 3. 4. Jövedelemtermelő képesség, pénzügyi erőforrások

A Zalaszentgrót város Önkormányzat bevételeinek legfontosabb eleme, forrása az iparüzési adó. Adóbevételei jelentősen nőttek 2006-2008 között, a bevételek majd 70%-át az iparüzési adó tette ki. A turizmusból származó bevételei jelenleg a legkisebb az adóbevételek között, és csupán töredékét jelentik az összes bevételnek. Az építményadó a 2006-os év óta megnégyszereződött, így jelentős bevételi forrást jelent az önkormányzat számára. [(TeIR, (2008))]

Az Önkormányzat az elmúlt években eredményesen gazdálkodott, bevételei átlagosan 15%-kal haladták meg a költségeket. A befizetett személyi jövedelemadó 2000-től 2008-ig 48,8 %-kal növekedett. Valószínűsíthetően ez a növekedés, a reálbérek növekedésének az eredménye. A 11. ábrán láthatjuk az SZJA-t fizetők arányát az állandó népességből. A kistérség és a település adatai nagyjából egységesen változtak a 9 év során, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy Zalaszentgróton magasabb az SZJA-t fizetők aránya, mint a kistérségben. Ez természetesen szorosan összefügg a foglalkoztatási, illetve munkanélküliségi arányokkal.

Az önkormányzat az elmúlt években jelentős beruházásokat valósított meg [Szent Gróth Termálfürdő Szolgáltatásfejlesztési projekt (2009)] Zalaszentgrót város elnyert hazai és EU-

Személyi jövedelemadót fizetők arányának változása Zalaszentgróton és a kistérségben, 2000-2008

11. ábra

(Forrás: TeIR, (2008) alapján Saját szerkesztés, 2011)

s pénzügyi forrásait 5 évre visszamenőleg gyűjtöttük össze. Az 5 év alatt 658.195.795 Ft EU-s; és 70.260.480 Ft hazai; összesen 728.456.275 Ft vissza nem térítendő forrást nyert el.

Zalaszentgróti termálfürdő

A Zalaszentgróti termálfürdő bevételi forrásait illetően konkrét számadatokkal nem rendelkezünk, mégis fontosnak tarjuk megemlíteni e témakörnél, mivel a fürdő nyereséges üzemelésével a város jelentős bevételekhez juthatna.

A Termálfürdő jelenlegi formájában 2004 óta működik önkormányzati tulajdonban, előtte 2001-től magánkézben volt. A legmagasabb vendégszámot 2005-ben érte el a fürdő, amikor több mint 84 ezren vendéget regisztráltak. A sikeres év után azonban folyamatosan csökkent a vendégforgalom, a 2009-es évben már csak 55 ezer fő volt. A környékbeli fürdők közelmúltban véghezvitt jelentős fejlesztései, és egyéb hiányosságok miatt (pl. a fürdő a belvárostól 4 km-re helyezkedik el, nincs szálláshely a közvetlen közelében) a fürdő folyamatosan veszít népszerűségéből. A keresleti oldalon jelentkező igények nincsenek összhangban a fürdő által nyújtott szolgáltatásokkal. A fejlesztés elmaradása nemcsak a színvonal további esését, de a vendégek elmaradását, a bevételek csökkenését vonja maga után, ami idővel a Termálfürdő üzemeltetését is kérdésessé teszi. A fürdőre vonatkozó fenntarthatósági szempontokat a 6. táblázat mutatja. [Szent Gróth Termálfürdő Szolgáltatásfejlesztési projekt (2009)] A termálvizet 32°C-on nyerik a fürdő kútjából, így az energiafelhasználás magasnak bizonyul.

Fenntarthatósági szempontok a Zalaszentgróti termálfürdőben

Fenntarthatósági szempontok			Mértékegység	2009
a.	Fajlagos vízfelhasználás mértéke	teljes vízfelhasználás	m ³	1.000
		termálvíz felhasználás	m ³	50.000
		szolgáltatás egysége (fő)	változó	70.222
b.	Fajlagos energiafelhasználás mértéke	teljes energiafelhasználás	kWh	421.000
		teljes gázfelhasználás	m ³	46.000
		szolgáltatás egysége (fő)	változó	70.222
c.	Üvegházhatású anyagok kibocsátásának mértéke (CO ₂)		t/év	22
d.	Ártalmatlanításra kerülő hulladék arányának mértéke	ártalmatlanításra kerülő hulladék	t	75
		összes hulladék mennyisége	t	75
e.	A kistérségben élők foglalkoztatottságának mértéke	a kistérségben élő foglalkoztatottak száma	fő	20
		a foglalkoztatottak száma	fő	24

6. táblázat

(Forrás: Szent Gróth Termálfürdő Szolgáltatásfejlesztési projekt, 2009)

4. 4. SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
– Az infrastruktúra kiépített – Kedvező földrajzi fekvés (Nyd-i régió) – Határ közeli helyzet (új piacok, Ausztria) – Repülőtér közelsége (Sármellék) – Befektetésre alkalmas területek, épületek – Specifikus mg-i adottságok (Gyümölcsstermesztés, szőlő, borászat) – A gyümölcs- és szőlőtermesztés, valamint a borászat nagy múltra tekint vissza – Egészséges környezet, a biotermékek termesztési feltételei adottak – Kiváló természeti adottságok, szép táj, tiszta környezet, Zala folyó (gyalogtúra) – Értékes, ritka állat- és növényfajok – Országos védetté nyilvánításra nincs szükség – Nincsenek nagyobb ipari létesítmények – Kedvező klimatikus adottságok – Nagy arányú erdőszültség – Belvárosi zöldfelületek nagy aránya – Kedvező felszínborítási adottságok az ökoturizmushoz (változatos domborzat erdők, dombok, szőlőhegyek) – Termálvíz – Tájjellegű ételek – Aktív turisztikai programajánlatok borturizmus, természetjárás, vadászat – Jelentős műemlékek (Batthyány kastély, Romtorony, Kőhíd) – A fiatalok közül egyre többen beszélnek idegen nyelveket – Civil szervezetek magas száma, néhány erős civil szervezet – Helyi média jelenléte (helyi TV, sajtó) – Pályázati aktivitás – program- és projektmegvalósítási tapasztalatok – „Hazatérés” Program – Kistérségi együttműködés a települések között	– Rossz közlekedés (fő közlekedési utaktól való távolság, tömegközlekedés, belső úthálózat minősége) – Megszűnt a vasúti tömegközlekedés – Nincsenek a település részek között kerékpár utak – Turista- és sétaútvonalak kijelölése hiányos – Lakóépületek romló állapota – Nincs a termálfürdőhöz kiépített kerékpárút, sem tömegközlekedés – Téli időszakra bezár a termálfürdő – A mezőgazdasági és gazdasági tevékenységek diverzifikációjának (több lábon állás) hiánya – Helyi termékek alacsony feldolgozottsági foka, feldolgozó kapacitások elégtelensége – Környezettudatos gondolkodásmód hiánya – Veszélyeztetett Zala rét élőhelyek – Illegális szemétkerakó helyek a település határában és a szőlőhegyeken – A természeti adottságok nincsenek kellően kihasználva (szép tájkép, kisebb tavak, patakok, erdők, pihenőhelyek stb.) – Összehangolt turisztikai kínálat hiánya (megfelelő kapacitású szálláshelyek hiánya) – Nehézkes információáramlás (alulról lefelé és fordítva is) – Előregedő népesség, alacsony születésszám, fiatalok elvándorlása – A város megtartó képessége gyenge – Helyi értelmiség hiánya – Felsőoktatási, felnőttképzési oktatási intézmények hiánya – Innovativitás alacsony foka – Nem versenyképes képzettségű lakosság – Tőkehiány, alacsony jövedelemtermelő képesség, gyenge kis és középvállalkozói szektor – Integrációk, szövetkezesek, együttműködések alacsony foka – Munkalehetőségek hiánya, alacsony bérek – Pályakezdők elhelyezkedése szinte lehetetlen – Magas munkanélküliségi ráta – Igényes szórakozási lehetőségek hiánya – Közösségi terek hiánya, rossz állapota, kihasználatlansága – Hiányoznak a fejlesztéseket megalapozó tervek, tanulmányok, stratégiák (célzottan a városra) – Rendszeres elégedettség vizsgálatok hiánya

Lehetőségek	Veszélyek
– Adott a terület a túraútvonalak, tanösvények, kerékpárutak kialakításához – Barna mezős beruházások – Innovatív vállalkozások biogáz, biomassa üzem – Ökológiai gondolkodás előtérbe helyezése, a környezettudatosság erősödése – A biológiai sokféleség, környezeti erőforrások megőrzésére irányuló törekvések elfogadása, támogatottsága – Természeteszerű gazdálkodási módok (mintagazdaságok) – Csapadékvíz, fa és mezőgazdasági melléktermékek alternatív felhasználása – Helyes mezőgazdasági és környezeti állapot megvalósulása – Az épített és természeti környezet védelme – Nő a minőségi, helyi termékek iránti igény – Helyi termékekben rejlő megélhetés, jövedelemteremtő képesség – Hagyományok megújítása – Kulturális rendezvények, hagyományok ápolása – Ifjúság, mint erőforrás kezelése – Jól képzett, megbízható tudásbázis – Külső és belső kommunikáció fórumokon – Kiadványok, más reklámhordozók, PR tevékenység – Fejlődő termálturizmus, ökoturizmus – Szabadidő eltöltésére alkalmas közösségi terek – ÚMVP, ÚMFT, és hazai pályázati lehetőségek kihasználása önkormányzati, KKV és mikro vállalkozások szintjén	– Közutak állapotának további romlása – Helyi vállalkozások munkahelyteremtő és megtartó képessége romlik – Egyes munkák szezonális jellegűvé válhatnak (mezőgazdaság, turizmus) – Tartós munkanélküliség – Vállalkozásfejlesztések elmaradása – Várost elkerülő beruházások megvalósulása – Multinacionális cégek térnyerése a környező nagyobb városokban – Népi hagyományok művelőinek csökkenése – Nő a globalizáció, ami nehezíti a helyi termékek értékesítését – Szakképzett fiatalok nem térnek vissza a településre – A lakosság innovativitásának csökkenése – Szent Gróth Termálfürdő csökkenő vendéglétszáma – A téli időszakra bezárt termálfürdőt is fenn kell tartani – Termálfürdő üzemeltetése veszteségesse válhat – Kehida Termál növekvő népszerűsége elszívja a turistákat – Szolgáltatások minősége tovább romlik – Jogi, gazdasági szabályok változásainak kiszámíthatatlansága – Bizonytalan gazdasági helyzet – A városi marketing tevékenység iránti növekvő érdektelenség – Zala folyó vízminőségének romlása

Forrás: Saját szerkesztés.

4. 5. Zalaszentgrót város fejlesztési stratégiája

Stratégiánk elkészítése során a környezeti, társadalmi és gazdasági alapinformációk felhasználásával, igyekeztünk a legtöbb problémára megoldást találni. Az erősségekre és lehetőségekre alapozva offenzív stratégiát alakítottunk ki. A problémákat ok-okozati viszonyba állítottuk egymással, így világossá vált, melyek is lesznek a fő kiváltó okok és ennek megfelelően fejlesztési irányaink. Elképzeléseink szerint a megfelelő fejlesztési irányok kijelölésével fenntarthatóvá válhat a város, és tágabb környezetének természetközelsége. Ez csakis társadalmi közreműködéssel és a gazdaság fejlesztésével/fejlődésével valósulhat meg. A következőkben a jövőképünk eléréséhez szükséges célok megvalósításának lehetőségeit mutatjuk be.

4. 5. 1. Jövőkép

Helyi környezeti, társadalmi értékekre alapozott gazdálkodással növekednek a település bevételei, megáll a térség társadalmi, gazdasági leszakadása, javul az életminőség. A térségi adottságokhoz illeszkedő integrált városfejlesztési stratégia hatására nő a foglalkoztatottak aránya, és emelkedik a munkakínálat versenyképessége. Fenntartható környezeti, társadalmi, gazdasági harmónia alakul ki, az erőforrások megfelelő arányú felhasználásával.

4. 5. 1. 1. Célrendszer

Zalaszentgrót város fenntartható fejlesztési stratégiájának céljai

Központi cél

A város maradjon a „városi és vidéki lét” határán

Specifikus célok

**Megbecsült helyi érték
Javuló életminőség
Versenyképes munkakínálat**

Prioritások

1. Természeti erőforrások megfelelő hasznosítása	2. Keresett helyi termék a piacon	3. Munkaerőpiacra történő bejutás elősegítése	4. Meghatározó városkép kialakítása	5. Aktív közösségfejlesztés megvalósítása
--	---	---	---	---

Célok, alcélok

1. 1. Szervezett turisztikai kínálat kialakítása	2. 1. Helyi termékek hozzáadott értékének növelése	3. 1. Integrált városfejlesztési stratégia elkészítése	4. 1. Az emberekkel meg kell ismertetni a saját környezetüket	1. 1. Társadalmi kohézió
1. 2. A termálfürdő fenntartható működésének megvalósítása	2. 1. 1. Diverzifikáció 2. 1. 2. Helyi feldolgozó létrehozása 2. 1. 3. Integráció növelése	3. 2. Átgondolt munkaerő tervezés megvalósítása	4. 1. 1. Környezettudatos gondolkodásmód elősegítése	
1. 3. Energiaellátás decentralizálása	2. 2. Extenzív gazdálkodási módok térnyerése		4. 2. Erősödő városmarketing	

Intézkedések

1. 1. 1.
Természeti értékekre figyelmeztető táblák kihelyezése

1. 1. 2.
Tanösvény létrehozása

1. 1. 3.
Kerékpár-, és sétálóút kialakítása a belvárosból a termálfürdőig

1. 1. 4.
Pihenőhelyek kialakítása a túraútvonalak mentén

1. 1. 5.
Az igényekre alapozott turisztikai fejlesztések előtér-be helyezése

1. 1. 6.
Komplex turisztikai attrakciók biztosítása az ide-látogatóknak (termál-, öko-, borturizmus kombinálása.)

1. 1. 7.
Helyi járat indítása nyaranta, illetve igény szerint a termálfürdőig

1. 2. 1.
Határozott naprakész vezető kinevezése a termál-fürdő élére

1. 2. 2.
Igényeknek megfelelő szolgáltatásbővítés

1. 2. 3.
Helyi termékek árusítása a termál-strandon

1. 2. 4.
Üdülőfalú megépítése

1. 2. 5.
Kedvezményes áru úszásoktatás az iskolásoknak

1. 3. 1.
Települési biofűtőmű létrehozása a közintézmények hőellátására

1. 3. 2.
Energiaültetvény telepítése a rosszabb minőségű földekre bemutatására

2. 1. 1. 1.
Mezőgazdasági és gazdasági fórumok szervezése

2. 1. 1. 2.
A szakértelem bővítés, fejlesztési hajlandóság növelésére

2. 1. 1. 3.
A több lábon állás alapvetéseinek köztudatba ágyazása

2. 1. 2. 1.
Félkész és késztermék előállítás

2. 1. 2. 2.
Együttműködések ösztönzése

2. 1. 2. 3.
Közös fejlesztések támogatása

2. 1. 2. 4.
Almafeldolgozó létrehozása

2. 1. 2. 5.
Helyi termékekkel feltöltött üzletek nyitása

2. 1. 3. 1.
Társasági programok szervezése, a kölcsönös bizalom kialakulásának segítségével

2. 1. 3. 2.
Közös kezdeményezések támogatása

2. 1. 3. 3.
Többtulajdonú fejlesztések előtérbe helyezése

2. 2. 1.
Legeltetési állattartás a Zala menti gyepeken

2. 2. 2.
Termálvízzel fűtött üvegház létrehozása kertészeti növénytermesztés céljából

2. 2. 3.
Háztáji termékekkel feltölthető üzlet nyitása a belvárosban

3. 1. 1.
Fejlesztési igények felmérése a település lakosságának körében

3. 1. 2.
Résztelepülések aktivitásának elősegítése

3. 1. 3.
Komplex, városi fejlesztési tervek, stratégiák készítése

3. 1. 4.
Helyi gyakorlott szakember felkérése

3. 2. 1.
Városi ösztöndíjrendszer bevezetése az eredményesen tanulók számára

3. 2. 2.
Gyakornoki programok megszervezése helyben

3. 2. 3.
Hiányszakmákra épülő képzések elindítása

3. 2. 4.
Helyi vállalkozók ösztönzése a pályakezdők alkalmazására, önkormányzati kedvezmények biztosításával

3. 2. 5.
Befektetőbarát környezet kialakítása

4. 1. 1. 1.
Figyelemfelkeltő táblák kihelyezése a helyi természeti értékekről, azok előfordulási helyén és a belvárosban is

4. 1. 1. 2.
A környezetkultúra növekedésének elérése, okító előadások szervezésével a lakosok számára

4. 1. 1. 3.
A lakosság folyamatos tájékoztatása a helyi környezet, természet állapotát illetően

4. 1. 1. 4.
Túrák szervezése szakmai vezetővel

4. 2. 1.
Rendszeres közvélemény-kutatás a város lakói körében és a kistérségben, a városképet illetően

4. 2. 2.
Népszerűsítő prospektus készítése

4. 2. 3.
Kompromisszum készség fejlesztése a városvezetésben, tréningek szervezésével

4. 2. 4.
Szakember koordinálásával és a helyi lakosság bevonásával a város PR tevékenységének megszervezése

5. 1. 1.
Az úgynevezett „legkisebb közös többszörös” megtalálása (Kapcsolódási pontok felkutatása a város lakói között.)

5. 1. 2.
Alulról jövő kezdeményezések támogatása

5. 1. 3.
Megfelelő összetartó erő kinevezése a közösség élére

5. 1. 4.
Szervezettség, koordináltság biztosítása a bizalom megtartása céljából

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Kutatásunk során elsők között tűnt fel, hogy mind a hazai és mind a külföldi szakirodalmak a fenntartható településfejlesztést illetően, inkább a nagyobb, esetenként többszázezres nagyvárosokkal foglalkoznak. Ez természetesen érthető, hiszen ezek azok a városok, amelyek nagyobb terhet rónak Bolygónkra. Zalaszentgrót a maga 7000 főt alig meghaladó népességével és kiterjedésével, egyelőre nem jelent komolyabb veszélyt az élővilágra. Pontosan ezért érdemes vele foglalkozni. Jellemző rá ugyanis a környezeti adottságok rendkívül jó állapota és a természetközelség. A városban felhasznált erőforrások nagyságrendje nem mutat túl jelentős mértékben a rendelkezésre álló erőforrásokon. A fenntartható fejlődés három dimenzióját (környezet, társadalom, gazdaság) tekintve számos olyan lehetőség rejtőzik benne, amely lehetővé teheti a település fenntartható fejlesztésének megvalósítását.

Legfőbb megállapításaink közé tartozik, hogy a város gazdasági és társadalmi oldalról egyaránt erős hanyatlásban van, amit csak részben ellensúlyoz jó környezeti állapota. A lakosságszám folyamatosan csökken, a népesedési tendenciák közül kiemelendő az elöregedés folyamata. A közösségi életre a lehetőségekhez mérten alacsony aktivitás jellemző, a vállalkozások energiáit a saját fennmaradásukért folytatott küzdelem köti le, a mezőgazdálkodás nem túlzottan jövedelmező, általános a tőkehiány. Egy szóval összefoglalva a város egyre kevésbé élhető környezetet biztosít lakói számára. Ezek a problémák gyakran egymást generálják, az ok-okozati összefüggések bonyolult kapcsolati hálóba rendeződnek, így nagyon nehéz eldönteni melyik ponton érdemes is beavatkozni. Ezért bírhat nagy gyakorlati jelentőséggel azoknak a markáns erősségek és lehetőségek körének a meghatározása, amelyek kitörési pontok lehetnek a település hosszú távon is fenntartható fejlesztésében. Zalaszentgrót nem rendelkezik a képviselőtestület által elfogadott és a gyakorlatban alkalmazott fenntartható fejlesztési stratégiával (ahogy az országban a legtöbb település sem).

A társadalmi hanyatlás legfőbb kiváltó oka, hogy a fiatalok elvándorolnak a településről jobb munkalehetőségek reményében. Amennyiben ez hosszú távon folytatódna, a város elnéptelenedne, és nem lenne ki „fenntartsa”, s egyben nem lenne kinek az érdekében megvalósítani a fejlesztéseket. Ezért meg kell tartani a fiatal lakosságot és emellett elérni a központi szerepkörű szolgáltatások színvonalának emelkedését, és hogy a város megőrizze vidékies mivoltát, amely révén jelenleg a nagyvárosoknál kedvezőbb életkörülményeket biztosít. Nem az a célunk, hogy Zalaszentgrót nagyvárossá váljon, „csupán” annyi, hogy nyolcezes lakosságát visszanyerje és stabilan megtartsa. Fontos kiemelni, hogy a város fejlesztését, eltartását nem mindegy, milyen módszerek segítségével végezzük, azokat fenntartható módon kell kivitelezni.

A természeti erőforrásokat fenntartható módon kell felhasználni, hasznosítani, növelve a megújuló részarányát, a helyi természeti és emberi (kulturális örökségek) értékekre egyaránt alapozva. A lakosság számára biztosítani kell „legalább” a biztos megélhetés feltételeit. Munkahelyeket kell „adni” nekik, bármennyire is közhelynek számít. Hogy hogyan? Vonzó befektető környezetet kell kialakítani. Napjainkban a fenntarthatóság, a fenntartható fejlődés úgynevezett divatkifejezésekké is váltak. Számos befektető szívesen fejlesztene a fenntarthatóság „nevében”, illetve választana olyan környezetet, amely megfelel a fenntarthatóság kritériumainak, hiszen ha cége fenntartható, előnyt élvez vetélytársaival szemben (társadalmi megítélés, felkapott szlogenek).

A munkahelyek teremtésében természetesen kivennék részüket a megújuló energiaforrások felhasználóinak „üzemei” is. A fentebb említett üvegház, a háztáji gazdaságok, a biofűtőmű, a termálfürdő fejlesztése stb., mind új foglalkoztatási „ágakat” jelentenének.

Fontos kiemelni, hogy az ott élő emberek felfogását, gondolkodását is gyökeresen meg kell változtatni. Ösztönözni kell őket, az együttműködésre – egymással és a vezető szervekkel egyaránt –, a környezetkultúrájuk bővítésére, valamint a több lábon állásra.

Az általunk kialakított fenntartható városfejlesztési stratégia megfelelő alapjául szolgálhat Zalaszentgrót fenntarthatóságának kialakítására és megőrzésére. A stratégia nem rugaszkodik el annyira a hétköznapi felfogástól, hogy ne lehetne megvalósítani az egyes intézkedéseket. Kisebb átalakításokkal, és adaptációkkal más kisvárosok is átvehetik és alkalmazhatják e kezdeményező tanulmányt.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Bakos F. (szerk.): Idegen szavak és kifejezések kéziszótára. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. 717. p.
- [2.] Beluszky P.: A településosztályozás néhány elvi és módszertani szempontja. Földrajzi értesítő I. h.n., k.n., 1973. 453-466. p.
- [3.] Beluszky P.: Magyarország településföldrajza. Általános rész. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1999. 584p.
- [4.] Beluszky P.: Magyarország településhálózatának átalakulása a XIX. sz. közepétől napjainkig. In: Süli-Zakar I. (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai II. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2010. 73-110. p.
- [5.] Borhidi A. – Sánta A. (szerk): Vörös Könyv – Magyarország növénytakarulásairól. A KöM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 6., Budapest, TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, 1999. I.-II. kötet, 666p.
- [6.] Brown, L. R.: Building a Sustainable Society. W. W. Northon and Company, New York. 1981. 433. p.
- [7.] Bulla M. - Foltányi Zs. - Moser J. - Varga É. - Varga J. (szerk.): Feladatok XXI. századra, az ENSZ Környezet és Fejlődés Világkonferencia dokumentumai. Budapest, Föld Napja Alapítvány, 1993. 433p.
- [8.] Buzás K. – Kovács Á.: Környezetvédelmi technika és menedzsment. A települési vízgazdálkodás alapjai. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építőmérnöki Kar, Vízi Közmű és Környezetmérnöki Tanszék. Egyetemi Jegyzet. é.n., 3-4. p.
- [9.] Byrne, J. – Wang, K. – Ham, I. – Han, J. – Kim, and R. Wykoff: Energy and Environmental Sustainability in East and Southeast Asia. In: Urban Sustainability in an Industrializing Country Context. 1992.
- [10.] CELODIN Zalai Alapítvány: „HAZATÉRÉS!” Fiatalok helyzete és lehetőségei a zalaszentgróti térségben. 2008.
- [11.] Cloke, P. J.: An introduction to rural settlement planning, London, 1983. 380p.
- [12.] Csapody I.: Védett növényeink. Budapest, Gondolat, 1982. 346p.
- [13.] Csatári B.: A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről. Területi Statisztika, 2004. 7. (44.) évf. 6. sz., 532-543. p.
- [14.] Csete M.: Fenntarthatósági vizsgálatok a vidékfejlesztésben. Gazdálkodás, 2009. 53. évf. 6. sz., 594-607. p.
- [15.] Elander, I. – Lindskog, R. – Johansson, M.: Environmental policies and urban planning in Sweden. – European Spatial Research and Policy, 4. 1997. 2-20. p.
- [16.] Enyedi Gy.: Bevezetés: A településkörnyezet. In: Glatz F. (szerk.): Magyarország településkörnyezete. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 2000. 1-8. p.
- [17.] Eriksen, W.: Die Stadt als urbanes Ökosystem, Ferdinand Schöningh. München, Paderborn Blutenburg Verlag, 1968.
- [18.] Falusi Vendéglátók Zala Megyei Egyesülete: Zalakanyar turisztikai régió fejlesztési terv, 2008
- [19.] Fleischer T.: Fenntartható fejlődés: környezeti, társadalmi és gazdasági tényezők. In: Háttér tanulmányok a magyar külstratégiához, Magyarország globális környezete 2020-ig. MTA Világgazdasági Kutatóintézete, 2007.
- [20.] Fodor I.: Környezetvédelem és regionalitás Magyarországon. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001. 457p.
- [21.] Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium: Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (2007-2013). Budapest, 2007. január, 124p.
- [22.] Gardner, G. – Prugh, T.: A fenntartható gazdaság csírái. In: Worldwatch Institute: A világ helyzete 2008. Budapest, Föld Napja Alapítvány, 2010. (ford.: Berghammer R.) 20-36. p.
- [23.] Giradet, H.: Das Zeitalter der Städte. Neue Wege für eine Nachhaltige Stadtentwicklung. Holm, Deukalion, 1996.
- [24.] Hajnal K.: A fenntartható fejlődés elméleti kérdései és alkalmazása a településfejlesztésben. PhD. értekezés. Pécsi Tudomány Egyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs, 2006. 184p.
- [25.] Hajnal K.: Településfejlesztés és fenntarthatóság. In: Nagy I.: Városökológia (A humánökológiai elveivel). Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2008. 300. p.
- [26.] Hamm, B.: Struktur moderner Gesellschaften. Leske u. Budrich, Opladen. Ökologische Soziologie I., 1996.
- [27.] Hamvas B.: Scientia Sacra II. Szentendre, Medio Kiadó Kft., 1995. 95. p.
- [28.] Hargitai M.: Natura2000: korlátok és támogatások. Európai tükrök – A Miniszterelnöki Hivatal és a Nemzeti Fejlesztési Hivatal folyóirata. 2005. X. évf. 7-8.sz. 92-95.p.

- [29.] Kerényi A.: Általános környezetvédelem. Szeged, Mozaik Oktatási Stúdió, 1995. 381p.
- [30.] Khakee, A.: A fenntartható fejlődés széleskörű részvételén alapuló forgatókönyvei. Tér és Társadalom, 2000. 14. évf. 1. sz., (Abdul Khakee: Participatory Scenarios for Sustainable Development, ford.: Grosz A.) 129-162. p.
- [31.] Konkoly Gyúró É.: Környezettervezés. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2003. 398p.
- [32.] Kóródi M.: A fenntartható fejlődés. In: Kóródi M. (szerk.): Remény a fennmaradásra. Fenntartható-e a fejlődés? h.n., Kossuth Kiadó, 2007. 269-276. p.
- [33.] Kovács Z.: Néesség- és településföldrajz. Egyetemi jegyzet. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2002. 240p.
- [34.] Kőszegfalvi Gy. – Tóth J.: Általános településföldrajz. In: Tóth J. (szerk.): Általános társadalomföldrajz. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001. 423-483. p.
- [35.] Központi Statisztikai Hivatal: Környezeti körkép, 2008. Statisztikai tükör 4. évf. 13. sz. 2010. február. 2. p.
- [36.] KSH területei tájékoztató adatbázis és területi statisztikák
- [37.] Láng I. – Szili K.: Jövőkereső. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács jelentése a magyar társadalomnak. h.n., Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, 2010. 136p.
- [38.] Láng I. (szerk.): Környezetvédelem. Akadémiai lexikonok. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2002/b. I. kötet (664p.) és II. kötet (588p.)
- [39.] Láng I.: A fenntartható fejlődés alapismeretei. In: Kóródi M. (szerk.): Remény a fennmaradásra. Fenntartható-e a fejlődés? h.n., Kossuth Kiadó, 2007. 79-112. p.
- [40.] Láng I.: Agrártermelés és globális környezetvédelem. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2003.
- [41.] Láng I.: Környezetvédelem – fenntartható fejlődés. Mindentudás Egyeteme, I. szemeszter, november 11. 2002/a
- [42.] Magda S.: A vidék fogalma. In: Magda R. - Marselek S. (szerk.): Vidékgazdaságtan I. A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai. Budapest, Szaktudás Kiadó Ház, 2010. 14-24. p.
- [43.] Marosi S. – Somogyi S. (szerk.): Magyarország kistájainak katasztere. Budapest, MTA Földrajztudományi Intézet, 1990. II. kötet. 468-474. p.
- [44.] Meadows, D. – Randers, J. – Meadows, DH.: The limits to growth: The 30 year global update. Chelsea Green Publishing Company, 2004.
- [45.] Mendöl T.: Általános településföldrajz. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963. 567p.
- [46.] Nemzeti Fejlesztési Ügynökség – Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium tervezői munkacsoportja: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia. 2007. június, 64p.
- [47.] Obenaus H. –Zert G.: Transformationsprozesse in ländlichen Räumen in Mecklenburg-Vorpommern. In: Neues strategische Konzepte und die Entwicklung des ländlichen Raumes, DAAD Projekt, Universität Rostock, 1998. 29-54. p.
- [48.] OMSZ: 2009. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a manuális mérőhálózat adatai alapján.
- [49.] Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), Települési adatgyűjtő
- [50.] Óvári M. (szerk.): Zalaegerszegi értéktörz - városépítészeti és környezet, köztéri szobrok, parkok, fasorok, természeti értékek, Zalaegerszeg, Kiadó: Zalaegerszegi Városszépítő Egyesület, 2006. 111p.
- [51.] Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért, Dötk: Zala-KAR Helyi Értéket! Védjegy. 2008
- [52.] Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium, Területfejlesztési és Építésügyi Szakállamtitkárság: Városrehabilitáció 2007-2013-ban. Kézikönyv a városok számára. Budapest, 2007. október 137p.
- [53.] Pálvolgyi T.: A fenntarthatóság stratégiai tervezése. In: Bulla M. – Kerekes S. (szerk.): Környezetügy 2004. Tanulmányok Láng István tiszteletére. h.n., Országos Környezetvédelmi Tanács Friedrich Ebert Alapítvány, 2004. 223-234. p.
- [54.] Perényi I.: Urbanisztikai kézikönyv. Budapest, Építésügyi Tájékoztatási Központ, 1987. 451p.
- [55.] Pomázi I. – Nemes Cs. (szerk.): Az átmenet irányítása fenntartható fejlődés felé. Az OECD kritikus szerepe. Budapest, Környezetvédelmi minisztérium, 1998. 51p.
- [56.] Rakonczai J. (szerk.): Globális környezeti problémák. Debrecen, Lazi Bt. kiadása, 2003. 189p.
- [57.] RÖM Management Kft.: Zalaszentgróti Foglalkoztatási Paktum - TÉRSÉGI FOGLALKOZTATÁSI TERV, 2006.
- [58.] Sajtos L. – Mitev A.: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest, Alinea Kiadó, 2007. 404p.

- [59.] Szakál F.: A fenntartható mezőgazdaság és szerepe a vidéki térségek fejlődésében. In: Vidékfejlesztés, vidékpolitikai cikkek, tanulmányok. Válogatás a falu című folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. Budapest, Agroinform Kiadóház, 1999. 311-336. p.
- [60.] Szántó K. – Sarlós J.: Fenntartható település, területhasználat. 2009. In: http://fenntarthato.hu/epites/leirasok/telepules/telepules-terulethasznalat/index_html#---telep-l-sh-l-zat--telep-l-sek-k-z-tti-munkamegoszt-s--v-ros-vid-k-viszony
- [61.] Szántó K.: Fenntartható városias kistérségek. PhD. értekezés. Szent István Egyetem, Tájépítészeti- védelmi és – fejlesztési Kar, Tájépítészeti és Döntéstámogató Rendszerek Doktori Iskola, Gödöllő, 2003. 135p.
- [62.] Szent Gróth Termálfürdő Szolgáltatásfejlesztési projekt, 2009
- [63.] Szörényiné Kukorelli I.: A fenntartható fejlődés stratégiai elemei a rurális térségekben. Tér és Társadalom, 2005. 19. évf. 3-4. sz., 111-137. p.
- [64.] Teheranni – Krönner, P.: Human- und kulturökologische Ansätze zur Umweltforschung. Wiesbaden: Universitätsverlag, 1992.
- [65.] Térségi Közfoglalkoztatási Terv, Zalaszentgróti Kistérség, 2009.
- [66.] Zala-KAR Helyi értéket Vidékfejlesztési Munkacsoport: A Zalaszentgróti statisztikai térség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programja, 2004.
- [67.] Zalaszentgrót Helytörténeti Múzeum
- [68.] Zalaszentgrót Város Önkormányzat Környezetvédelmi Programja 2002-2007 évre
- [69.] Zalaszentgrót Város Önkormányzatának személyes adatközlése
- [70.] Zalaszentgrót Város Tájrendezési Terve 2004
- [71.] Zalaszentgróti termálfürdő brosúra, 2010
- [72.] Zöld Zala Természetvédő Egyesület: A kockásliliom elterjedése a Felső Zala völgyben. Zalaegerszeg, A KvVM 2000. évi KAC 022248-01/2000. pályázatának támogatásával készült dolgozat. 2001.
- [73.] A Tanács 79/409/EGK Irányelve (1979. április 2.) a vadon élő madarak védelméről
- [74.] 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
- [75.] A Tanács 92/43/EGK Irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről
- [76.] 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
- [77.] 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- [78.] 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról
- [79.] 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről. Magyar Közlöny. Budapest, 2006. 151.sz.
- [80.] 347/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről. Magyar Közlöny. Budapest, 2006. 161.sz.
- [81.] 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról
- [82.] Zala megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 14/1974. számú határozata
- [83.] Zala megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 71/1981. számú határozata
- [84.] Zalaszentgrót város önkormányzatának 5/2000. (III.31.) sz. rendelete
- [85.] www.afsz.hu
- [86.] www.nfu.hu
- [87.] www.orszagoszoldhatosag.gov.hu
- [88.] www.terkep.google.hu/utvonalterv
- [89.] www.termeszetvedelem.hu
- [90.] www.westpa.hu

MELLÉKLET

KÉRDŐÍV

Sorszám:

Kedves Válaszadó!

A kérdőíves vizsgálatot a Károly Róbert Főiskola TVK AVI első éves vidékfejlesztési agrármérnök MSc szakos hallgatói végzik „TDK dolgozat” empirikus vizsgálatához. - Feladatunk Zalaszentgrót város helyzetfeltáró tanulmányának, arra alapozva pedig fenntartható fejlesztési stratégiájának elkészítése. Ezek elkészítéséhez van szükségünk a helyi lakosság véleményének megismerésére. A kérdőívezés során szerzett információkat bizalmasan kezeljük, azokat csak statisztikai elemzés céljaira használjuk fel.

Kérjük, hogy válaszával segítse a munkánkat!
Együttműködését köszönjük!

1. Megkérdezett neve:

- 1) férfi 2) nő

2. Születés éve:

3. Megkérdezett legmagasabb iskolai végzettsége:

- 1) Nyolc általános iskolai osztály alatt
2) Általános iskola
3) Szakmunkásképző, szakiskola
4) Érettségi
5) Diploma

4. Megkérdezett foglalkozása:

- 1) tanuló, hallgató
2) alkalmazott
3) vállalkozó
4) nyugdíjas
5) álláskereső

5. Mióta él a településen?

- 1) 0-5 év
2) 5-15 év
3) több mint 15 éve
4) őslakos

6. Mire a legbüszkébb a településen?

- 1) Gazdaság
2) Infrastruktúra
3) A településhez kötődő konkrét személy
4) A környezet szépsége, tisztasága
5) Kultúra, hagyományok
6) Műemlékek

7. Hogyan ítéli meg a településen a közműszolgáltatások, infrastruktúrák színvonalát?

(Értékelje 1-től 6-ig terjedő skálán!)

	Nagyon rossz					Nagyon jó	
Víz	1	2	3	4	5	6	
Villany	1	2	3	4	5	6	
Csatoma	1	2	3	4	5	6	
Gáz	1	2	3	4	5	6	
Telefon	1	2	3	4	5	6	
Kábel TV	1	2	3	4	5	6	
Internet	1	2	3	4	5	6	
Utak állapota	1	2	3	4	5	6	
Közüti tömegközlekedés	1	2	3	4	5	6	

8. Értékelje, mennyire elégedett a jelenlegi helyzettel a lakóhelyén, az alábbi területeken!

(Értékelje 1-től 6-ig terjedő skálán!)

	Nagyon rossz					Nagyon jó
Egészségügyi ellátás	1	2	3	4	5	6
Szociális ellátás	1	2	3	4	5	6
Oktatás	1	2	3	4	5	6
Sport	1	2	3	4	5	6
Szórakozás	1	2	3	4	5	6
Közhivatali ügyintézés	1	2	3	4	5	6
Üzletek, szolgáltatók száma és színvonala	1	2	3	4	5	6

9. Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakóhelyéről?

- 1) igen 2) nem

a) Hová szeretne elköltözni?

- 1) Településen belül
- 2) község
- 3) kisváros
- 4) nagyváros

b) Ha elköltözne, annak mi lenne az elsődleges oka?

- 1) munkalehetőségek hiánya
- 2) szolgáltatások hiánya
- 3) közintézmények ellátási színvonala
- 4) infrastrukturális hiányosságok
- 5) rossz elérhetőség
- 6) közbiztonság
- 7) egyéb:

10. Milyen hagyományokat ápolnak a településen?

.....

11. Mennyire jelentős a településen a mezőgazdasági tevékenység, melyek a meghatározó ágai?

.....

12. Soroljon fel 3 tipikus, a településen előállított terméket!

.....

13. Működik a településen TÉSZ vagy BÉSZ?

- 1) igen 2) nem 3) nem tudom

14. Lakossági fogyasztás szerkezete (költségek alapján, összesen 100%):

- Élelmiszer, vegyi áru:
- Ruházat:
- Tartós cikkek:
- Rezszi költségek:

15. Vásárlás, személyi szolgáltatások igénybevételének helyszíne (%-ban, összesen 100%):

Bevásárlás:

- 1) helyben:
- 2) környező községben:
- 3) közeli kisvárosban:
- 4) megyeszékhelyen:

Szolgáltatások:

- 1) helyben:
- 2) környező községben:
- 3) közeli kisvárosban:
- 4) megyeszékhelyen:

16. Említsen néhány jelentősebb vállalkozást a környező településeken, ahová többen ingáznak munkavállalás céljából!

.....
.....
.....
.....

17. Alternatív energiaforrás hasznosítását tervezi-e? Milyen formában?

- 1 – nem
- 2 – biomassa (fa, pellet, faelgázosító kazán)
- 3 – napkollektor
- 4 – napelem
- 5 - szélkerék

18. Rendelkezik számítógéppel?

1 – igen 2 – nem

a) internet előfizetéssel?

1 – igen 2 – nem

19. Vett-e részt az elmúlt 5 évben átképzésen, továbbképzésen?

1 – igen 2 – nem

20. Részt vesz-e valamely civil szervezet munkájában?

1 – igen 2 – nem

21. Honnan szerez információt a településen történekről?

- 1) helyi TV, rádió
- 2) honlap
- 3) helyi lap
- 4) hirdetőtábla
- 5) hangosbemondó
- 6) családoktól, ismerősöktől, barátoktól

22. Mit tekint a legfontosabb megvalósult fejlesztésnek az elmúlt évekből a településen?

.....

23. Tud együttműködésben megvalósult fejlesztésekről, közösen szervezett rendezvényekről az Ön települése és a szomszédos települések között?

(Település neve, tevékenység leírása)

.....
.....

24. Mit tekint a legfontosabb fejlesztési feladatnak a következő 5 évben a településen?

- 1) Infrastruktúra
- 2) Mezőgazdaság
- 3) Ipar
- 4) Kereskedelem
- 5) Szolgáltatások
- 6) Szállásférőhely bővítés
- 7) Kultúra
- 8) Marketing, reklám
- 9) Munkahely teremtés

Az interjú témakörei

1. Milyen településfejlesztési (ágazati) koncepciók, tervek, programok készültek a településre vonatkozóan az utóbbi 10 évben?
Ha egyáltalán nem készült ilyen dokumentum, annak mi az oka?
2. Dolgozik az önkormányzatnál olyan személy, aki jártas a településfejlesztési tervek készítésében, illetve pályázatírásban és projektmenedzsmentben?
3. Az önkormányzat költségvetése: jut forrás fejlesztések megvalósítására?
(saját erő rendelkezésre állása, pl. helyi adóbevételekből)
4. Önkormányzat pályázati tevékenysége (az elmúlt 5 évben):
 - Beadott pályázatok
 - Elnyert pályázatok
 - Tervek
5. Tudnak a településen nem az önkormányzat koordinálásában készülő projektről?
 - Mekkora a civil szervezetek száma és mennyire aktívak a település fejlesztés területén?
 - Mennyire aktívan pályáznak a helyi vállalkozások?
6. Településközi együttműködések köre:
 - Többcélú kistérségi társulás
 - Helyi akciócsoport
 - Önkormányzati társulások
 - Együttműködések intézményesült formái
7. Ivóvíz szolgáltatás származási helye (rétegvíz, karsztvíz, források, felszíni vízfolyások, víztározók, parti szűrés), mennyisége, minősége; öntözővíz hasznosítása
8. Mekkora problémákat okoz a környezetszennyezés?
(levegő, víz, talaj)
9. Az önkormányzat által szervezett rendezvények köre.
10. Helyi vállalkozások számbavétele: legalább a legnagyobbak ágazati bontásban. Vannak a településen működő vállalkozások között együttműködések? Tudnak kifejezetten innovatív vállalkozást említeni?
11. Ingázás: Honnan járnak be a településre, illetve hová járnak el a helyiek dolgozni? Milyen tendenciák figyelhetők meg?
12. A népesség egészségügyi állapotáról rendelkeznek információkkal?
– fontosabb jellemzők, tendenciák
13. Segélyezettek száma a segély típusa szerinti bontásban.
14. Az egyházak mennyire játszanak fontos szerepet a helyi közösségek építésében?
15. Az önkormányzat rendelkezik az eddigiekben felmerült fejlesztési igényekhez kapcsolódóan hasznosítható ingatlanvagyonnal? Vannak bérlakások, közművesített telkek?
16. Milyennek ítéli a település infrastrukturális ellátottságát, mely területek igényelnek a közeljövőben komolyabb fejlesztéseket?
17. Milyen sajtó- és szóróanyagok készültek a településről az utóbbi években? A településmarketing tevékenység során kapcsoltak valamilyen speciális logót, vagy szlogent a település imázsához?

A Zalaszentgróti kistérség meghatározó településeinek ellátási és igazgatási funkciói

Települések ¹	Funkciók															
	Bölcsőde	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Gyógyszertár	Tűzoltóság	Mentőállomás	Kórház	Rendelőintézet	Orvos ²	Idősek otthona	Művelődési ház	Termálfürdő	Könyvtár	Családsegítő	Étterem
Zalaszentgrót	-	van (2)	van (3)	van	van (2)	van	van	-	van	van (6)	van	van	van	van	van	van
Türje	van	van	van	-	van	-	-	-	-	van	van	van	-	van	-	van
Kehidakustány	-	van	van	-	van	-	-	-	-	van	van	van	van	van	-	van
Zalacsány	-	van	van	-	-	-	-	-	-	van	-	van	-	-	-	van
Pakod	-	van	van	-	-	-	-	-	-	-	-	van	-	-	-	van
Zalaszentlászló	-	-	van	-	-	-	-	-	-	van	van	van	-	-	-	van
Zalabér	-	van	van	-	van	-	-	-	-	van	-	van	-	-	-	van
Sümegecsehi	-	van	van	-	van	-	-	-	-	van	-	van	-	-	-	-
Óhid	-	van	van	-	-	-	-	-	-	van	-	van	-	-	-	van
Batyk	-	van	van	-	-	-	-	-	-	-	-	van	-	-	-	-
Mihályfa	-	van	van	-	-	-	-	-	-	-	-	van	-	-	-	-

(Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis, Területi statisztika (2008) alapján Saját szerkesztés, 2011)

¹ A legnagyobb állandó népességű, általános iskolával rendelkező települések sorrendje² Házi és gyermekorvosok együtt

Keresztábra: Megkérdezett korosztálya * Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?

			Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?		Összes
			nem	igen	nem
Megkérdezett korosztálya	18-28 éves	Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	15	28	43
		A cellák várható értéke	29,2	13,8	43,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	34,9%	65,1%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	10,7%	42,4%	20,9%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	7,3%	13,6%	20,9%
		Standardizált, korrigált reziduum	-5,2	5,2	
	29-39 éves	Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	51	17	68
		A cellák várható értéke	46,2	21,8	68,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	75,0%	25,0%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	36,4%	25,8%	33,0%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	24,8%	8,3%	33,0%
		Standardizált, korrigált reziduum	1,5	-1,5	
	40-50 éves	Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	28	13	41
		A cellák várható értéke	27,9	13,1	41,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	68,3%	31,7%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	20,0%	19,7%	19,9%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	13,6%	6,3%	19,9%
		Standardizált, korrigált reziduum	,1	-,1	
	51-61 éves	Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	37	8	45
		A cellák várható értéke	30,6	14,4	45,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	82,2%	17,8%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	26,4%	12,1%	21,8%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	18,0%	3,9%	21,8%
		Standardizált, korrigált reziduum	2,3	-2,3	
	62 éves felett	Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	9	0	9
		A cellák várható értéke	6,1	2,9	9,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	100,0%	,0%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	6,4%	,0%	4,4%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	4,4%	,0%	4,4%
		Standardizált, korrigált reziduum	2,1	-2,1	
Összes		Cellamegyfigyelések száma abszolút értékben	140	66	206
		A cellák várható értéke	140,0	66,0	206,0
		Sormegoszlás % (Megkérdezett korosztálya)	68,0%	32,0%	100,0%
		Oszlopmegoszlás % (Tervezi, hogy elköltözik jelenlegi lakhelyéről?)	100,0%	100,0%	100,0%
		Teljes mintanagyság szerinti megoszlás %	68,0%	32,0%	100,0%

(Forrás: Saját szerkesztés, 2011)